

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Historie školy ve Velkých Karlovicích – Miloňově
History of the School in Velké Karlovice – Miloňov
Bc. Zdenka Černochová

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Blažková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pedagogiky pro střední školy a vyšší odborné školy

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Historie školy ve Velkých Karlovicích – Miloňově vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 14. 7. 2017

.....

podpis

Děkuji své vedoucí práce PhDr. Veronice Blažkové, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady, kterých si nesmírně vážím. Chtěla bych poděkovat Státnímu okresnímu archivu Vsetín za poskytnutí kronik školy z Miloňova. Rovněž děkuji řediteli Valašského muzea v přírodě Ing. Bc. Jindřichu Ondrušovi za to, že mi umožnil zaměřit moji diplomovou práci na Valašské muzeum v přírodě. Pracovníkům muzea děkuji za poskytnuté materiály, Mgr. Zdeňku Cviklovi za rozhovor, který se týkal výstavby kopie budovy školy z Velkých Karlovic, údolí Miloňova, která je umístěna ve Valašském muzeu v přírodě. Paní Anně Borové děkuji za poskytnutý velký podíl knih a literatury, které mi posloužily k sepsání této diplomové práce. Velmi si vážím všech osob, s nimiž jsem vedla rozhovory v rámci kvalitativního výzkumu. Jmenovitě to byli pan Jiří Jurečka, paní Jarmila Plánková (rozená Holčáková), pan Josef Janota a pan Jiří Křenek. V neposlední řadě děkuji své rodině za velkou podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu mých studií, a své sestřenicí Bc. Pavlíně Poláškové, za pomoc při grafické úpravě mé diplomové práce.

Abstrakt

Předmětem diplomové práce je historie školy z Velkých Karlovic – Miloňova. Práce je historicko-empirická. Cílem empirické části je zjistit formou kvalitativního výzkumu, jak lidé z tamní oblasti, kteří školu v Miloňově navštěvovali, vnímali školství a vzdělání v těžkém, hornatém kraji Valašska. Naplnění cíle je porovnáno s prostudovanými kronikami školy z Miloňova. Druhým cílem práce je provést literární rešerši historie školství a vzdělávání na Valašsku a ucelenou studii o historii školy v údolí Miloňov. Práce pojednává také o kopii stavby zmiňované školy umístěné ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Součástí práce je také rozhovor se zodpovědným kurátorem a odborným garantem, který zodpovídal za stavbu školy v muzeu. Kopie školy z Velkých Karlovic – Miloňova v areálu Valašského muzea nabízí řadu edukačních pořadů pro školy. Doplnkem diplomové práce je i pracovní list, který bude možno využívat pro děti 1. stupně ZŠ při programu „Přivítání ve školním roce“. Tento program je nabízen Valašským muzeem v přírodě na začátku září.

Klíčová slova

Škola ve Velkých Karlovicích – Miloňově, historie školy, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, výukové programy, školství na Valašsku

Abstract

The thesis recounts the history of the village school of Velké Karlovice – Miloňov. The thesis is historical/empirical. The empirical part aims to use qualitative research to discover how the people of the region, the pupils of the school, perceived education in this hard, mountainous part of Wallachia. Their responses are compared to records of the Miloňov school chronicles. The historical part aims to present the results of a literary summary of the history of education in the Wallachia region and a comprehensive study of the history of the Miloňov Valley school. The thesis also covers the replica of the building of the Miloňov school built in the Wallachian Open Air Museum in Rožnov pod Radhoštěm. Included in the thesis is also an interview of the curator and expert guarantor responsible for the the construction of the museum replica. The replica building of the school in the Wallachian Open Air Museum offers a wide variety of educational programmes for schools. The appendix of the thesis includes a worksheet for first-graders that can be used as a part of the „Welcome to school“ event in the Museum. The Wallachian Open Air Museum offers this event at the beginning of September.

Keywords

Velké Karlovice – Miloňov school, school history, Wallachian Open Air Museum in Rožnov pod Radhoštěm, educational programmes, education in Wallachian region

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	HISTORIE ŠKOLSTVÍ V ZEMI ČESKÉ	8
2.1	Historie školství na Valašsku	12
2.2	První zmínky o osídlení Valašska a Velkých Karlovic	14
2.2.1	Charakteristika obce Velké Karlovice	19
2.3	Budování škol ve Velkých Karlovicích.....	20
2.4	Odívání na Valašsku.....	24
2.4.1	Tradiční oděv na Valašsku.....	25
2.4.2	Dětský oděv	26
2.5	Národní škola v Miloňově.....	26
2.6	Kopie školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.....	30
2.6.1	Historie Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.....	30
2.6.2	Současnost Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.....	32
2.7	Metodologie výzkumné části.....	38
2.7.1	Charakteristika výzkumného vzorku	40
2.7.2	Analýza dat získaných z archivních materiálů	41
2.7.3	Analýza rozhovorů.....	42
3	ZÁVĚR.....	48
4	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	51
5	SEZNAM PŘÍLOH	56
6	SEZNAM OBRÁZKŮ	72

1 ÚVOD

Cílem diplomové práce je vytvořit studii o historii školy ve Velkých Karlovicích – Miloňově. K výběru tématu práce mě přivedlo jednak mnoho zajímavostí z mého rodného kraje a jednak snaha prostřednictvím stanovených cílů práce poukázat na krásný, třebaže někdy tvrdý valašský kraj. Největší výzvou pro mne bylo najít propojení historie školy ve Velkých Karlovicích – Miloňově s poměrně novou kopií stavby stejnojmenné školy, která je umístěna ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Velké Karlovice a Rožnov pod Radhoštěm jsou od sebe vzdáleny přibližně 20 km. Není bez zajímavosti, že ve Valašském muzeu se rozhodli pro kopii právě této školy z údolí Miloňova. Z rozhovoru s odborným garantem stavby školy ve Valašském muzeu v přírodě jsem se dozvěděla, proč byla pro muzeum vybrána právě tato škola, z jakých finančních prostředků a podle jakých plánů byla stavba kopie školy realizována. Valašské muzeum v přírodě vlastní několik přenesených kopií staveb. Dalším důležitým cílem diplomové práce je zmapovat edukační činnost Valašského muzea v přírodě nejen pro mateřské a základní školy, ale i pro nejširší laickou veřejnost, a to díky programům, které muzeum nabízí v průběhu celého roku. Velkým motivem k sepsání práce byla moje snaha dozvědět se něco více o školství a vzdělávání v kraji, který je mému srdci blízký. V rodném Valašsku jsem vyrůstala a vždy se tam ráda navracím. Práce je historicko-empirická, s přesahem do současnosti. Jsou v ní uvedeny rozhovory s pamětníky, kteří navštěvovali školu v Miloňově. Cílem rozhovorů bylo zjistit, jak školství ve Velkých Karlovicích, v těžkých přírodních podmínkách Valašska, fungovalo dříve. První zmínky o školství a vzdělávání v Karlovicích sahají do roku 1752. Výuka v údolí Miloňov se začala praktikovat v pronajatých místnostech, střídavě na Soláni a v Miloňově. Usnesla se na tom c. k. školská rada 26. listopadu 1885. První vyučování začalo 1. února 1886 (Adam, 2015). Díky fotodokumentaci, která je součástí práce, se z ukázek školního vysvědčení dozvídáme, jaká byla v letech 1949 a 1974 skladba vyučovacích předmětů. Na dobových fotografiích jsou zobrazeny oděvy z těchto období. Fotodokumentace zachycuje, jak přestavbu školy ve Velkých Karlovicích v údolí Miloňov, tak postupnou výstavbu kopie školy ve Valašském muzeu v přírodě a dokládá současné programy odehrávající se v muzeu v průběhu celého roku. Součástí práce je pracovní list (příloha 2) pro děti

I. stupně základních škol, který má být edukačním prostředkem pro děti navštěvující Vesnickou školu z Velkých Karlovic – Miloňova ve Valašském muzeu. Pomocí pracovního listu si děti budou moci procvičit znalost základních předmětů, které se v dřívější době vyučovaly. Mohou si vyzkoušet psaní dobového písma a vypočítat početní příklad. Inspirací k vytvoření pracovního listu se stal program, který Valašské muzeum v přírodě pořádá v září, na začátku školního roku, pro děti z mateřských škol a I. stupně základních škol. Program ve Valašské dědině muzea byl poprvé uveden v září roku 2016 a nese název „Přivítání ve školním roce“. Tohoto programu jsem se sama zúčastnila.

2 HISTORIE ŠKOLSTVÍ V ZEMI ČESKÉ

Poláková (2010) zmiňuje počátky školství od 6. století, kdy bylo základem církevního teologického vzdělání zvládnutí „sedmi svobodných umění“. Výuka se dělila na 2 stupně. Jedním z nich bylo trivium. První jeho část tvořila gramatika, přičemž se vyučovala latinská gramatika a díla literární, převážně antických autorů. Dále se v rámci trivia vyučovala rétorika, právo a etika a z dialektiky se vyučovala logika a filozofie, která byla zaměřena na argumentaci proti kacířství. Druhým stupněm kvadrivium. Skládalo se z výuky aritmetiky – nauky o velikostech, počítání s čísly a numerologie – význam čísel. Patřila sem také geometrie – základy měřictví, geografie a kartografie. Dále to byla astronomie – nauka o pohybu planet, Slunce a Měsíce, a astrologie. Posledním oborem kvadrivia byla hudba – nauka o harmonii, o proporcích a číselném uspořádání světa.

Od středověku bylo zřizování a vedení škol spojeno s katolickou církví. Církev považovala vzdělání za jeden z důležitých úkolů. S nástupem protestantismu se snažily i nově vzniklé církve vybudovat fungující systém vzdělávání, který by nebyl závislý na katolické církvi. Po třicetileté válce se školy vrátily do kompetencí katolické církve. Valůšek (2005) uvádí, že na počátku vlády Marie Terezie bylo na Moravě asi 500 katolických škol, což podle Rudolfa Zuberu mohlo odpovídat počtu farností. Farní školy měly naučit žáky čtení, psaní a počtům, ale důležitým úkolem byla také katecheze (výuka náboženství).

Nejvzdělanější vrstvou středověké společnosti byli mniši a kněží. V raném středověku bývali i králové negramotní. Byly zakládány klášterní školy, kde se nejprve učili budoucí mniši. Při klášterních školách časem přibývaly i externí školy, kam docházeli žáci z šlechtických rodin. Obdobnou funkci měly i školy katedrální. První katedrální škola byla zřízena u sv. Víta, další vznikla v roce 1073 v Olomouci. Od 13. století se datuje zakládání městských škol i postupný rozvoj obchodu a řemesel. V městských školách vyučovali bakaláři – absolventi nejnižšího univerzitního stupně, klerikové, mniši, písaři a zblhlí studenti. V obecných školách se chlapci učili čtení, psaní, počty, katechismus a kostelní zpěv. V dívčích školách vyučovaly jeptišky dívky zejména ručním pracím a vaření. Soukromé školy se nazývaly pokoutní, v nich se vyučovaly profesní dovednosti jako např. písařství, počtářství apod. Do soukromých škol mohly chodit i dívky.

Latinské školy, tzv. partikulární, poskytovaly vyšší stupeň vzdělání a učilo se zde sedmero svobodných umění; dále existovaly školy cechovní a kupecké. Nejvyššího vzdělání bylo možno dosáhnout na univerzitách. Dva až tři roky se studovalo na artistické fakultě, kde absolventi získávali titul bakalář, ale byla zde povinnost 2 roky učit na této škole. Dále mohli absolventi studovat na odborných fakultách. Na lékařské fakultě trvalo studium 4 roky, na právnické 7 let a na teologické bylo nejdelší, 9–11 let. Chlapci ze šlechtických rodin byli již odmala vedeni k získání dovedností zejména ve válkách, boji a v turnajových soubojích. Učili se sedmeru rytířských ctností. Museli ovládat: jízdu na koni, plavání, zápas, střelbu, lov, umění hrát dámu a šachy a skládání veršů. Chlapci, kteří nezvládali fyzickou přípravu na rytíře, se orientovali na církevní poslání. Dívky ze šlechtických rodin se učily u domácích duchovních nebo v kláštorech. Musely zejména ovládat čtení, psaní, modlitby a žalmy. Někdy musely ovládat i latinu a předměty trivia a kvadrivia (Poláková, 2010).

Školství se řídilo jednotlivými školskými reformami a zákony a odvíjelo se od nich. První doložená školská reforma vznikla za vlády Marie Terezie v roce 1774. Měla sloužit potřebám habsburského domu, byla poplatná politické, sociální a ekonomické situaci v monarchii a v českých zemích. Školství pomáhalo udržovat a upevňovat politický systém habsburské monarchie, zcela se přizpůsobovalo vládnoucím kruhům, jeho požadavkům a potřebám. Za vlády Josefa II. a dalších následovníků vývoj nebyl vývoj školství nijak ovlivňován. S nástupem průmyslové revoluce přicházela nová organizace práce. Kvůli novým technickým pokrokům byl kladen větší důraz rovněž na pracovní sílu, její kvalifikaci a využití. Porážka habsburské monarchie ve válce s Pruskem v roce 1866 vyvolala změny politické situace. Díky dualistickému soustátí Rakouska-Uherska se uvolnila cesta k nové školské reformě. Dne 14. května 1869 přijal rakouský parlament nový Hasnerův školský zákon, který přinesl řadu změn, měl napomáhat centralizaci Rakouska-Uherska a germanizaci českých zemí. Učitelská profese je chápána jako veřejný úřad. Školní docházka má trvat do 14 let. Postupně byl oslaben vliv církve na školu a vzdělávání. Tento školský zákon je označován za novou etapu sociálního a kulturního vývoje (Kodedová, Uherek, 1972).

Tento zákon však nebyl uplatňován všude stejně. Značné rozdíly se dělaly mezi Moravou a Čechami. Valašsko značně zaostávalo. V roce 1871 nebyla na Moravě ani jedna česká měšťanská škola. Ve školním roce 1885/1886 existovalo 16 českých měšťanských škol, německých bylo 59. Koncem 70. let 19. stol. zahájily konzervativní síly Rakouska útok proti Hasnerovu školskému zákonu. Biskupové požadovali posílení vlivu církve na školství a rovněž chtěli posílit výuku náboženství ve školách. V roce 1883 byla přijata novela školského zákona, ve které byl prosazen silnější vliv církve, posílení náboženství ve školách, správcem školy se mohl stát pouze učitel s náboženským vyznáním. Církev požadovala úlevy pro žáky v době zemědělských prací na poli. Nejrozšířenější byly školy obecní, postupně, od roku 1883 do roku 1894, přibývaly školy měšťanské – v Holešově, Kroměříži, Uherském Hradišti, Napajedlích, ve Valašských Kloboukách, Hulíně a na Vsetíně (Wicherek, 2005/1).

Ve 2. polovině 18. století si hospodářská a politická situace vynutila změny ve školství (zakládání manufaktur, zrušení nevolnictví). Otázky týkající se školství řešil stát, byla zavedena všeobecná vzdělávací povinnost pro děti poddaných. Roku 1774 vydala Marie Terezie Všeobecný školní řád. Tento řád řešil povinnou školní docházku dětí, které neměly domácího učitele. Reforma se dotkla i učitelů, v době pobělohorské došlo k úpadku vzdělávání. Učitelé se stávali vysloužilí vojáci, kteří uměli číst, psát a počítat. Roku 1775 byla v Praze zřízena preparanda – příprava pro učitele. Po 3 měsících v přípravce mohl být absolvent preparandy ustanoven pomocníkem na venkovské škole. Po 6 měsících mohl být pomocníkem na městské škole a po roce přípravy mohl skládat zkoušku učitelské způsobilosti.

Existovaly 3 typy škol:

- 1) Školy triviální, byly zřizovány na vesnicích. Trivium znamenalo vyučování tří hlavních předmětů – čtení, psaní, počítání a katechismus katolické církve. Jako vedlejším předmětům se vyučovalo pracovním a hospodářským činnostem. Základním vyučovacím jazykem byl český jazyk. Školy byly většinou 1- nebo 2třídní.

- 2) Školy hlavní se zřizovaly ve městech. Kromě základního trivia přibyla ještě latina, zeměpis, přírodověda. K českému jazyku přibyl od 4. třídy německý jazyk. Školy byly většinou 3- až 4třídní.
- 3) Školy normální byly zřizovány v hlavních zemských centrech. Byly 4třídní a vyučovalo se rozšířené učivo škol hlavních. Vyučovacím jazykem byla němčina.

Od roku 1780 musely školu navštěvovat povinně i dívky. Byly prováděny zápisy dětí do škol. Pokud rodiče neposlali své dítě do školy, byli trestáni peněžní pokutou nebo trestem jednodenního vězení. Proběhla i reforma vyššího školství. Místo zrušených jezuitských škol vznikala gymnázia a odborné školy. Na přelomu 18. a 19. století, v době národního obrození, kdy byl neutěšený stav základního školství, se díky osvětové práci učitelů na vesnicích snažili lidé předcházet germanizaci. Po zrušení absolutismu v Rakousku se změnilo postavení církve, které mohly vyučovat náboženství, a nastaly vhodné podmínky k rozvoji školství. Školský zákon z roku 1869 zavedl povinnou školní docházku, rozšířil obsah vzdělávání a změnil systém elementárního školství (Implementace ICT do výuky, 2012).

Školský zákon z roku 1869 stanovuje povinnou školní docházku na 8 let. Děti chodily do školy od 6 do 14 let věku. V prvních pěti letech se děti učily na venkově v obecné škole. V dalších třech letech mohly děti zůstat v obecné škole anebo pokračovaly na měšťanské škole, která byla v každém okresním městě. Rovněž mohly jít studovat gymnázium. S příchodem malého školského zákona v roce 1922 byl stanoven maximální počet žáků ve třídě na 80. S postupem času mohlo být ve třídě jen 60 a 50 žáků. Náboženství již nebylo povinným předmětem, místo něj byla zavedena občanská nauka a ruční práce. Zákon z roku 1949 prodloužil povinnou školní docházku na 9 let a tím byl ukončen školský dualismus. Vzdělávání bylo jednotné pro věkovou skupinu žáků od 6 do 15 let. Nejprve děti chodily na pětiletou národní školu, poté následovalo čtyřleté studium na střední škole. V roce 1953 byla povinná školní docházka zkrácena na 8 let, ale v roce 1960 byla školským zákonem znovu prodloužena na 9 let. Od roku 1990 lze vykonávat povinnou školní docházku i na gymnáziu. Od roku 2001 jsou na školách zřizovány tzv. přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, které musí dítě absolvovat rok před započítáním povinné školní docházky (Julinová, 2014).

2.1 Historie školství na Valašsku

Jak uvádí Nekuda (2002), za nejstarší školy na Valašsku se považují školy ve Valašském Meziříčí z roku 1419 a v Kelči z roku 1429. Do 16. století lze zahrnout vybudování Českobratrské školy v Lidečku, kde se do roku 1690 vyučovalo nepřetržitě. V době třicetileté války zůstaly v okrese praktické školy ve Valašském Meziříčí, Vsetíně a v Lidečku. Do 1. poloviny 17. století spadá počátek školství v Lešné. Z farních škol je nejznámější škola ve Stříteži z roku 1834. Úpadek školství kulminoval v 18. století, kdy školy živořily. Vzestup nastal v 70. letech 18. století, kdy se školy začaly rozšiřovat, zlepšovalo se postavení učitelů a budovaly se nové vesnice a města. Za josefínské reformy 1780–1790 pokračovala tereziánská školská reforma. Josef II. věnoval pozornost nejnižšímu stupni škol, národní nebo obecné škole a kladl velký důraz na německý jazyk. Od roku 1815 začaly vznikat triviální obecné školy, v nichž se vyučovalo česky. Školský řád povoloval maximálně 80 dětí v učebně. Přesto býval v mnoha školách tento počet značně překročen.

Brosman (1918–1929) uvádí, že valašské školství se vyvíjelo podle politických a hospodářských poměrů státu, země a kraje. České školy byly před třicetiletou válkou nejvíce spořádané a nejlepší v Evropě. Čeští bratři a protestanti pečovali o vzdělání mládeže. V době války v letech 1618–1648 valašské školy živořily a mnohé zanikly. Protože lidové vzdělání upadalo a lid hmotně i mravně pustnul, vydala Marie Terezie roku 1744 „Školní řád“, podle něhož měly vzniknout 3 druhy škol. Ve velkých městech vznikaly školy normální ke vzdělávání budoucích učitelů. V krajských městech školy hlavní a na venkově vznikaly školy triviální při farách, kde se mimo náboženství vyučovalo čtení, psaní a počítání. V roce 1869 díky vydání zákona o školách obecných a o povinné školní docházce nastávají pro valašské školství lepší časy. I přesto se z důvodu odlehlosti kraje od správního centra říše a země nestačilo vybudovat řádné školství, a proto bylo obyvatelstvo ponecháno v nevědomosti, což s sebou neslo neblahé důsledky, jako např. pijáctví, zaostalost, duševní poruchy. Kdyby bývalo na Valašsku vybudováno fungující školství, s řádnými školními budovami, hygienickým a účelným nábytkem, dostatečným počtem školních pomůcek, zahradami, hřišti, bylo by Valašsko mocnou oporou národa i státu. Bída obyvatelstva, zaostalost a nevědomost působily

problémy. Zápisy ve školních kronikách, úřední zprávy a šetření dokládají tvrzení, že učitelé působící na Valašsku byli průkopníky lidové osvěty a hrdiny. Před rokem 1914 byl stav označován za neuspokojivý, za války byl bídný a zoufalý. Děti trpěly podvýživou, hladem, epidemiemi, nemocemi z hladu, nedostatkem obuvi a oblečení. V době války odešlo mnoho správců škol a učitelé strádali kvůli nepravidelné docházce, úlevám, zkrácené vyučovací látce a útlakem ze strany lidí. Všeobecně upadaly mravy, smysl pro čest a pořádek. Lidé se podezřívali navzájem, štváli se proti sobě. V době války se ze škol zřídily nemocnice, školní kabinety byly vykrádány, chyběly školní pomůcky, sešity a jiné potřeby.

Nekuda (2002) uvádí, že se v 1. polovině 19. století rozšířil obzor škol. Nejdříve se budovaly školy jednotřídní, vyšší typy škol vznikaly od 70. let 19. století v malém počtu, ale staly se významnými průkopníky osvěty, jako např. měšťanské školy, živnostenské školy – odborná škola pro zpracování dřeva, košíkářská odborná škola, zemská odborná škola hospodářská a odborná škola kobercová a gobelínová. Velký význam mělo zřízení gymnázia ve Valašském Meziříčí v roce 1871, které bylo mezi prvními třemi na Moravě. K proměnám školství na Valašsku dochází ještě po vydání zákona o jednotné škole v roce 1948. Po tomto roce bylo školství odděleno od světových reformních proudů v pedagogice a jeho vývoj byl uměle zastaven. Nižší školství v průmyslově vyspělých zemích se zaměřilo na přípravu nejširších vrstev populace pro práci ve velkých továrnách. Předpokladem učení byla kázeň až dril, který škola přenesla do výuky. Zlepšení situace se neobejde bez zvýšeného úsilí a podstatně náročnější práce učitelů se zapojením vlastní osobnosti. Na učitelích bude záležet, jaká fakta a názory budou svým žákům předkládat a jaký vzor před ně svým chováním postaví. Školská reforma je proces vázaný na dynamiku rozvoje společnosti, ani úroveň technologického zabezpečení není zárukou kvality učení.

Kramoliš (1907) uvádí, že v roce 1905 bylo v okrese ve 12 osadách 23 samostatných škol, 1 expozitura s 51 třídami. Například ve Velkých Karlovicích byly v té době 4 samostatné školy a 1 expozitura. Školní návštěvnost byla docela dobrá, v roce 1903/1904 byl průměr zameškaných omluvených hodin 8,7 % a neomluvených hodin 12 %.

2.2 První zmínky o osídlení Valašska a Velkých Karlovic

V době pravěku a raného středověku byla krajina Valašska osidlována minimálně. Znamé jsou pouze zmínky o osídlení na Pulčínsku a na hradišti poblíž Kopce u Lidečka. Od 13. století se v důsledku kolonizace začínají v údolí řeky Bečvy usazovat lidé, kteří začali klučit a odlesňovat lesy a budovat osídlená území, zakládali vesnice a zvelebovali zemědělskou půdu. Nejprve byly osidlovány oblasti v okolí Bečvy a jejích přítoků. Kolonizační činnost v okolí Vsetína dokazuje templářský komtur Ekko, jenž pronajal na 31 let majetek řádu Vokovi a jeho dědicům, kteří byli na Vsetínsku. Stalo se to podepsáním smlouvy 3. března 1308. Obě tyto smluvní strany, jak Templáři, tak Vokovi, mohly lovit v místních lesích, těžít dřevo a každé nové vesnici byl přidělen kus lesa, který měl pokrýt její spotřebu dřeva. Krajina ve středověku byla vnímána jako krajina zemědělská, obdělávaná člověkem, která mu poskytuje živobytí, a hory a les jsou místa, kde sídlí temné síly a kde není určen řád. Člověk má les přeměnit ke své potřebě. Lidé z lesa čerpali materiál ke stavbě svých obydlí, k výrobě nástrojů a k topení. Zároveň sloužil les jako útočiště před nebezpečím. Lidem ve středověku stačila však pouze krajina kolem vod, kde hospodařili na svých políčkách. S postupem času, s příchodem usedlíků v 16. století vedl nárůst obhospodařování polí k potřebě získat novou půdu. V té době proběhla pasekářská kolonizace. Na vsetínském panství začali přicházet valaši se svými stády (Urbanová, 2014).

V prvních zmínkách o osídlení kraje rožnovského uvádí Papica (1911), že ve 12. století kraj rožnovský a valašskomeziříčský ještě osídlen nebyl. Podle dějepisců byla celá jihovýchodní část Moravy v té době pustá, pokrytá ohromnými plochami pralesů. Teprve ve 13. století se začala osidlovat krajina Rožnovska a Valašskomeziříčska, a to obyvateli z Německa a okolních krajů. Zasloužil se o to kolonizátor biskup Bruno z Olomouce. Autor se domnívá, že za osidlování tohoto chudobného kraje může dějepisná událost, která se stala roku 1241, kdy na Moravu vpadli Tataři. V tomto roce vtrhl tatarský chán Batu s ohromným vojskem do Ruska, které vyplenil a sobě podmanil. Poté vtrhl do Polska a své vojsko rozdělil na více sborů. Sám se svým vojskem přešel do Uher. Nemohl se však dostat do Čech, tak to zkusil přes Moravu, což se mu podařilo u Opavy. Odtud páchali Tataři mnoho ukrutností po celé Moravě.

Nešetřili životy a nebrali ohledu ani na věk nebo pohlaví. Vystrašené obyvatelstvo těchto krajin začalo hledat útočiště v horách a nedostupných pralesích. Tím se stalo Rožnovsko pro Tatary překážkou a pro obyvatelstvo útočištěm. Rožnovská krajina byla však známá ještě před vpádem Tatarů díky posvátné hoře Radhošť, kde pohanští předkové boha uctívali Radegasta a scházeli se k náboženským událostem.

Nekuda (2002) píše, že nejstarší zmínka o Rožnovu pochází ze závěti biskupa Bruna ze Schauenburka z roku 1267, která se však Rožnova přímo netýká. Ani zmínky o Rožnovu ze 14. století nejsou zcela přesné. Neví se, zda se jednalo o hrad či městečko. Listina Bohuslava z Krásna z roku 1310 také není zcela přesná. Území Rožnova však patřilo ve 13. století vladykům z Krásna, jak je popsáno v listině hranic z roku 1299. Majitelé panství Rožnovského byli identičtí s majitelem léna Meziříčí, respektive Krásna. Rozloha rožnovského panství se mezi lety 1350–1375 rozrostla o Zašovou. Na počátku 15. století bylo panství Rožnov největším panstvím na území dnešního vsetínského okresu.

Papica (1911) dále uvádí, že kolem roku 1500 se začaly zakládat řádné pozemkové knihy, do kterých se zapisují obce a osady. Nejmladší osadou kraje rožnovského byly Karlovice. Byly založeny roku 1713. Do poloviny 17. století byly Karlovice pokryty pralesy.

Barták (2002) popisuje krajinu Valašska do 1. poloviny 14. století jako krajinu těžko proniknutelnou kvůli jedlo-bukovým pralesům, které tvořily nejednoznačnou hranici mezi Českým a Uherským královstvím. Do 15. století byla krajina využívána pouze rybáři a lovci lesních včel. V první polovině 16. století poddaní kolonizovali málo využívané lesní porosty z vlastního popudu a z popudu vrchnosti. Chovali včely, zpracovávali dřevo na šindel¹.

Cviklová et al. (2010) zmínili příchod pastevců do Beskyd a Jeseníků z území dnešního Polska a Slovenska. Osidlovali vyšší polohy, původně zalesněné plochy a tento proces byl později nazván valašskou kolonizací. Na nových místech se sžili s původními obyvateli, kteří osidlovali území kolem řek již od 13. století. Tito obyvatelé, pasekáři,

¹ Šindel – dřevěná krytina střechy (Mičkalová, 1995).

chovali salašnickým způsobem ovce a kozy. Žili na salaších² v sezonních obydlích, zpracovávali mléko, sýry a další produkty. Pasterci žijící na výše položených územích se nazývali Valaši – odtud pochází název celého kraje Valašsko.

Kramoliš (1907) ve své *Vlastivědě Moravské* popisuje Valašsko jako kraj hornatý, méně úrodný než kraje rovinaté. Před založením osad byli na Valašsku pastýři (Valaši), kteří se sem stěhovali z Uher, Slovenska a odjinud.

Šuleř (1989) vede o původu Valachů spor. Rozlišuje, zda jsou moravští Valaši Slované nebo potomci pasterců z Rumunska. František Palacký se domníval, že jde o poslovanštělé potomky keltských Bójů, jiní se domnívají, že jde o slovanský kmen, který si od Rumunů převzal pouze salašnictví a s ním spojené nářečí, jako je: bača³, brynza⁴, grůň⁵, košár⁶ aj. Bádání prokázalo, že domněnka o rumunském původu moravských Valachů je chybná. Doliny beskydských hor byly osídleny již ve 13. a 14. století lovci slovanského původu. Vesnice, jako jsou Bečva, Hutisko, Solanec, Bystřice nebo Karlovice, ještě postaveny nebyly. Až v 16. a 17. století přicházejí do těchto končin pastýři stád koz a ovcí, valaši. Někteří historici se domnívají, že tyto kmeny přišly z Balkánu obloukem mimo Karpaty, přes Rumunsko až na východní Moravu, jiní se domnívají, že se z Rumunska rozšířilo po karpatských pásmech pouze pastevectví bez pastýřů.

Macůrek (1959) je toho názoru, že název Valach pochází z latinského slova *vallis*, tedy údolí, do kterého tento lid stále více proniká. Z latinské věty: „*Vallach deducitur a vallibus, quia in illis morari solet.*“

Štika (2015) se zamýšlí také nad větou Františka Palackého, rodáka z Hodslavic, kterou vyslovil v souvislosti se zánikem Bójů v roce 145 př. n. l.: „*Možné a pravdě podobné jest, že tak řečení Valachové, v horách severovýchodní Moravy podnes žijící,*

² Salaš – letní sídlo pasterců salašnického chovu ovcí. Pasterci bydleli v dřevěných domech zvaných kurloky (salaš). V jedné místnosti bylo ohniště. Dům neměl komín, kouř vycházel ven pouze mezerami ve střeše. Zpracovávalo se zde ovčí mléko a v případě chladného počasí se zde i spalo. Ovce byly v noci ustájeny v ohradě zvané košár (Vařeka, Frolec 2007).

³ Bača – hlavní pastýř na salaši (Šuleř, 1989).

⁴ Brynza – měkký, zaležený a osolený ovčí sýr. Je konečným produktem zpracování mléka na salaši. Tento název byl rozšířen valašskou kolonizací, někde se uvádělo i „brymza“ (Brouček, Jeřábek, 2007).

⁵ Grůň – výběžek hor, lesní stráň (Šuleř, 1989).

⁶ Košár – ohrada pro ovce (Šuleř, 1989).

jsou poslovanění potomkové starých Bojův, jelikož jméno jejich (Valach, tj. Vlach, Valh, Gallus) tomu nasvědčuje, i zvláštnosti všeliké, kterýmiž od ostatních Moravanů se liší.“ Štika rovněž píše, že před rokem 1820 psal písmák⁷ Gallaš z Hranic na Moravě, že jsou Valaši „čifí Slované“, kteří kdysi sídlili v Dácii, Moldávii a Valachii. Podle dalšího srovnání, které ještě Štika podává, ve 13. století na popud olomouckých biskupů osadili první osadníci (především Slováci) níže položená území, která byla vyhovující pro polní hospodářství, a s postupem času tito osadníci pronikali do hor, kde zakládali salaše. Zde se věnovali sýraření, kterému se naučili od skutečných Valachů (Rumunů). Valašská mluva je údajně něco mezi českým a slovenským jazykem, je možno v ní nalézt rovněž prvky polského a rusínského nářečí.

Šuleř (1989) zmiňuje salašské či valašské právo, kdy vrchnost podporuje různými privilegii horské salašnictví a údolní rolničení, aby zužitkovala vykáčené plochy a vývraty vzniklé na úbočích hor. Valaši byli svobodníky, odváděli valašský plat, kterému se říkalo plat máselný. Měli svou samosprávu, své vojvody, svůj soud, mohli nosit zbraň. Lišili se společenským postavením, způsobem života oproti rolníkům z údolí. Valaši drželi pospolu, měli velkou životní sílu, chuť, odhodlání a odolnost. Svá stáda hnali často vysoko do hor, měli rádi svobodu a volnost. Jejich znakem byly nejrůznější zvyky, obyčeje, kroje, písně, tance. Spolu s pastevectvím a salašnictvím se věnovali i zemědělství, dřevorubectví a mnohým dalším řemeslům.

Nekuda (2002) Valachy charakterizuje jako osoby buď odlišného etnického původu, nebo jako nositele tzv. salašnické kultury. Valašská kolonizace neznamenal vznik nových sídel, spočívala pouze v odlišném způsobu chovu koz a ovcí. Slovo valach v 16. a na počátku 17. století bylo označením postavení v zaměstnání. Za třicetileté války byli již pod pojmem Valaši rozuměni všichni obyvatelé východní Moravy.

Barták (2002) se domnívá, že v době třicetileté války se lidé ukryvali před nepřítelem v kopcích a lesích, kde byl špatně dostupný terén. V 17. století byla osídlena nejmladší část rožnovského panství v oblasti Velkých Karlovic. Celkově zde v té době žilo 6 rodin.

⁷ Písmák – člověk, který se pilně zaobíral náboženskými texty, laický znalec a vykladač Bible. Říkalo se tak i sečtělým venkovským lidem, kteří přemýšlivě znali politické a hospodářské dění. Často byli lidovými kronikáři a autory literárních děl, kde zachycovali vesnický život. Největšího uplatnění měli v době, kdy lidé ctili náboženské a historické (dějinné) tradice (Brouček, Jeřábek, 2007).

Na počátku 18. století Karel Jindřich ze Žerotína rozšířil tuto osadu o několik Čechů, Slováků a Poláků a nazval ji Karlovice.

Nekuda (2002) uvádí, že Velké Karlovice byly nejprve připojeny k rožnovskému panství. Ovšem území, kde vznikla tato ves, náleželo panství vsetínskému. Již od 16. století museli majitelé a poddaní čelit nárokům, které si kladlo považskobystrické panství. V průběhu 17. a 18. století pronikali přes hřeben nynějších Vsetínských vrchů do údolí Vsetínské Bečvy poddaní z rožnovského panství, aby zde mohli hospodařit a využívat jej. Soudní spory o toto území mezi vsetínským a rožnovským panstvím byly bezvýsledné. Karel Jindřich ze Žerotína se však nevzdal a v době, kdy bylo Vsetínsko zaměstnáno vpádem kuruckých povstalců, přisvojil si území Karlovic, což mu údajně schválil i sám panovník. Illésházyové, majitelé vsetínského panství, se nároku na tuto oblast nevzdali a hrabě Jan Křtitel dosáhl roku 1774 oddělení části Karlovic od rožnovského panství k vsetínskému.

Ve farní kronice Velkých Karlovic píše Příkryl (1889), že za dob budování Karlovic bylo v této vsi pouze 6 rodin. Rodina Holčáků, která přišla z Polska (u Bařiny), rod Matěránků pocházela z Rokytnice u Přerova, Valigurovi přišli ze Slezska, Tomkovi z Vlčovic za Frenštátem, Bukovjané z Bukoviny, Kysučané od Kysuce, která pramení v Beskydech a teče do Váhu (na Slovensku); Oravcové přišli z Oravy na Slovensku. Tehdejší hrabě Karel ze Žerotína prvním osadníkům říkal: „*Vyrúbejte si lesy, patří vám, já vám je dávám, jenom se braňte protiv Slováckům!*“ V té době často přicházeli zlí lidé ze Slovenska, brali lidem obživu a odháněli dobytek. Tenkrát povstala stálá obrana a první osadníci nosili vždycky zbraně. Své domy stavěli k obraně. Stavení měla úzká a malá okna i dveře, ve dvou rozích stavení byla silná vrata. V průčelí stavení byla postavena jizba⁸, síň a komory, vpravo se stavěly kravské chlévy, vlevo byla vystavena ovčírna a stáj pro koně, vzadu kůlna a kurníky⁹. Takto uzavřené stavení se snadněji bránilo. Na Giguli nebo Javorníkách byla postavena stráž, a pokud Slováci přicházeli k Tisňavám,

⁸ Jizba – hlavní obytná místnost obydlí, která byla vytápěna pomocí ohniště s otevřeným ohněm. Tato místnost sloužila k spaní, stolování, k přípravě pokrmů, k drobným pracím, ale i k sezonním a stálým činnostem (tkalcovství). Konaly se zde i rodinné události a kalendářní obřady. Dočasně zde mohl být i ustájen dobytek po narození (Brouček, Jeřábek, 2007).

⁹ Kurníky – tzv. slepičárna, slepičník. Je to malý objekt, chlívek, kde se chovala hrabavá drůbež. Postaven býval z různých materiálů (z prken, roubený, z trámů, pletený z proutí, zděný, hrázděný, kombinace různých materiálů). Většinou byl přičleněn k chlévu, stodole, vepřině apod. (Brouček, Jeřábek, 2007).

k Pluskovci nebo do Podřátého, zatroubila stráž na „salašovku“¹⁰, až to bylo slyšet na míli daleko. Pokud dal někdo varovné znamení, seběhly se statky, každý týden do jiného stavení, a bránili se společně. Karlovjané se chodili modlit na Vysokou, dokud nebyl postaven kostel, byli tak blíže nebi. Vyučování probíhalo po domech. V Leskovém velmi dobře učil Michal Gavlík, který naučil občanku paní Bambuchovou (rozenou Blinkovou) za tři zimy číst a psát. Gavlík byl velmi zbožný, říkal, že nic neumí, a často opakoval: „*Blahoslavený, kdo ví a věří, ale ještě víc, kdo neví a věří.*“ Předkové bývali silní lidé, střídavě, šetrně žili a živila je domácí strava a práce. V dnešní době (nejen) Karlovjané umírají a slábnou. Pijí alkohol a chodí do hospod, kde nepřátelští hostinští vybírají peníze a dobří, lehkomyšní lidé a Karlovjané jsou ochuzováni. Bídna a nevyživná strava a alkohol podvrací zdraví a oslabuje.

2.2.1 Charakteristika obce Velké Karlovice

Kramoliš (1907) uvádí, že Karlovice nejdříve nesly název pouze Karlovice podle zakladatele osady hraběte Jindřicha Karla ze Žerotína, který vlastnil rožnovský majetek. Hrabě tuto osadu nejdříve značně rozšířil a za obec ji prohlásil v roce 1713. Přívlastek „Velké“ dostala osada Karlovice až v roce 1774, kdy Marie Terezie rozdělila osady na 2 části. Větší část nese název Velké Karlovice a zůstala přidělena rožnovskému panství, menší část nese název Malé Karlovice a byla přidělena panství vsetínskému.

Nekuda (2002) napsal, že Malé Karlovice s Velkými Karlovicemi byly znovu spojeny v roce 1966. Do roku 1849 byly Velké Karlovice součástí panství Valašské Meziříčí – Rožnov pod Radhoštěm. Od roku 1911 byly spolu s Malými Karlovicemi připojeny k politickému a soudnímu okresu Vsetín. Od počátku 18. století vznikalo v Karlovicích typické pasekářské osídlení. Při osidlování Karlovic zde bylo 21 rodin, které se živily obděláváním půdy a chovem dobytka. V roce 1835 žilo ve Velkých Karlovicích 3 437 obyvatel. V roce 1826 byla v Karlovicích postavena Františcina huť a roku 1863 zbudovala rodina Reichů Mariánskou huť. Obě tyto sklárny dávaly místnímu obyvatelstvu práci. Františcina huť byla zavřena roku 1912 a Mariánská huť o 19 let

¹⁰ Salašovka – z kůry a lýka vyrobený roh. Dlouhá pastýřská trouba, která sloužila jako signální nástroj (Brouček, Jeřábek, 2007).

později. Mimo sklářství se v Karlovicích rozvíjelo i řemeslo a domácí výroba, např. šindele, domácího hospodářského dřevěného nářadí, dýmek apod. Od roku 1911 se rozvíjely i živnosti jako hostince, kováři, obchody s ovocem a smíšeným zbožím, obuvníci, pekaři, řezníci, tesaři, stolaři, pily apod. V meziválečném období byla postavena měšťanská škola z roku 1930 pro obvod Velkých i Malých Karlovic a část Nového Hrozenkova. Obecní úřad byl postaven v letech 1937–1938 a rozšířily se budovy obecních škol. Data z roku 1991 uvádějí, že Karlovice svojí rozlohou 8 076 ha jsou řazeny mezi největší obce České republiky. Nadmořská výška obce je 512 m. Karlovice leží na úpatí Javorníků, v údolí Vsetínské Bečvy, na hranici se Slovenskou republikou.

2.3 Budování škol ve Velkých Karlovicích

O školství v Karlovicích se zmiňují Mičkalová a Bajer (2004), uvádějí, že počátky školství jsou spojeny s postavením kostela a zřízením duchovní správy. Předtím však vyučovali po domech písmáci.

První škola, která byla ve Velkých Karlovicích zřízena, byla škola U kostela. Kvůli velké rozloze obce a nedostatečným prostorám musela být zřízena škola nová. Další škola, která byla postavena, byla škola v údolí Podřaté v roce 1845. I přesto mělo mnoho dětí cestu do školy dalekou. Některé chodily do školy i 3 hodiny. Byly to především děti z údolí z Léskovce, z Miloňova a ze Soláně. Obyvatelé v těchto údolích si na své náklady hledali schopné muže, kteří uměli číst a psát, aby doučovali jejich děti. Za 10 krejcarů a stravu vyučovali děti v těchto údolích. V Miloňově vyučoval pan Pjatko. Od roku 1881 se předsednictví škol věnoval místní farář J. Nepustil. V té době byla zřízena třetí škola v údolí Léskovém a dvě excurrentní školy v údolí Miloňově a na Soláni. Tyto excurrentní školy byly v roce 1885 vysokou císařskou školní radou povoleny a byly připojeny do správy školy U kostela. Prvním učitelem v těchto školách byl jmenován E. Sláma, který se kvůli nemoci svého místa musel vzdát. Na jeho místo byl 1. března 1886 zvolen výpomocný učitel Jan Barvič (SokA Vsetín, Kronika školy z Miloňova 1891–1940).

První zmínky o školství v Karlovicích popisuje i Adam (2015). Vzdělávání v Karlovicích lze nalézt od roku 1752, kdy v žádosti hraběte Františka ze Žerotína bylo uvedeno, že spolu se stavbou kostela bude vybudována i škola a vhodný byt pro učitele,

a tím se panství zavazuje „na věčné časy v dobrém stavu udržovati“. Kostel byl postaven v roce 1754, farní škola byla zřízena, ale i přesto se vyučovalo v najatých světnicích okolních chalup, např. za kostelem u Kvintů (Vašutův grunt č. 276), u Vranečků (bývalá dřevěnice Paprskářů u vlakové zastávky), u kostelníka Jana Gavlíka (dům Zelenků u železniční zastávky) apod. V nejstarší matrice je uváděn jako první učitel Alexandr Barvenský, v roce 1757 přišel ze Zašové Antonín Vranečka, který učil v Karlovicích 16 let, ale neměl pedagogické vzdělání. Kvůli velkému nárůstu obyvatel v Karlovicích a velkým vzdálenostem do školy ke kostelu proto především v zimě vyučovali písmáci, kteří učili za stravu nebo drobnou úplatu čtení a psaní. Farní kronika datuje nejstarší školu ve Velkých Karlovicích do roku 1821. Florian Schulla, řídící učitel školy u kostela, však tvrdil, že škola byla postavena v roce 1810. Velký příliv obyvatelstva díky rozvoji sklářství si vynutil stavbu dalších škol. Na konci 19. století bylo v Karlovicích i se školou na Soláni celkem 6 škol. Školní rok začínal v polovině září a končil v polovině července slavnostní mší. Dne 4. října se slavily jmeniny císaře Františka Josefa I., v prosinci byly oslavy vánočního stromku a na konci roku byla visitace v kostele. Od roku 1883 dostávali žáci při oslavách vánočního stromku pečivo, ovoce a nejchudší dostávali i boty, střevíce, kalhoty či jupky¹¹. Všechno financoval Salomon Reich¹², stejně jako přispíval na tzv. polévkové ústavy, kdy se pro 230 až 250 nejchudších žáků vařila polévka po dobu tří až pěti zimních měsíců. Vyučování probíhalo v zimním období od Všech svatých po Letnice. Od jara do podzimu pracovaly děti na polích, doma, pásly hovězí dobytek a ovce. Na jaře se konala zkouška – visitace, poté už děti do školy nechodily. Ve škole se psalo břidlicovým kamínkem na břidlicové tabulky, na které byla přivázaná houbička, a když učitel tabulky zkontroloval, děti tabulky stíraly. Ke čtení se používaly slabikáře, později byly ve školách zřízeny skromné knihovny. Minimálně jednou ročně přišel do školy okresní školní inspektor na kontrolu. Přezkoušel žáky, kontroloval zápisy ve školní kronice, agendu a stav budovy. O stavbách nových školních budov, o opravách

¹¹ Jupka – krátký volný kabátek podobný halence, upnutý ke krku, v pase volný, s rukávy u ramen mírně nabranými a pozdviženými. Byla uznávaným pracovním oděvem pro pohodlnost při zemědělských pracích. Nenosila se ani do měst, ani do kostela. Až v pozdější době se začaly šít z dražších látek a nosila se i do města. Měla i jiné názvy podle kraje, ve kterém se používala (např. flámiška, flanda, kacamajka, komůdka, plášilka, vizitka), (Brouček, Jeřábek, 2007).

¹² Salomon Reich – majitel karlovických skláren, starosta obce Velké Karlovice.

a údržbě rozhodovala místní školní rada složená ze zástupců obcí Velkých a Malých Karlovic. Od roku 1896 měla každá obec svou místní školní radu.

Kutzer (1886) v *Karlovském zrcadélku* píše o školní radě, která byla hlavní podporou školství. Jejím prvním předsedou byl v letech 1870–1879 přítel školy, nadlesní Adolf John. V době jeho působení v místní školní radě se mnohé opravilo. Za jeho zásluhy pro školství v Karlovicích jej obecní zastupitelstvo zvolilo čestným občanem. Po jeho odchodu byl zvolen předsedou starosta S. Reich, ten se svého úřadu ve školní radě vzdal v roce 1881 a po něm nastoupil na předsednictví J. Nepustil.

Adam (2015) popisuje založení Učitelské jednoty Komenský, do které se přihlásilo 18 učitelů od Halenkova až po Léskové. Jednota byla založena 28. ledna 1897 a řešila otázky výchovné a vzdělávací, v roce 1911 nechala zpracovat mapu nově vzniklého vsetínského okresu a vydala ji jako příruční turistickou mapu. Během války v letech 1914–1918 byla docházka žáků do školy nepravidelná. Dětem chybělo vhodné oblečení a obuv. Často musely zůstat doma a pomáhat s pracemi doma i na polích a zastupovali tak muže, kteří odešli na frontu. Ve školách se organizovaly sbírky kovů pro válečné účely, sbírky ve prospěch rakouského Červeného kříže a mnoho dalších. Výnosy nebyly velké. Při vzniku samostatné Československé republiky se zdobily školy a u nich se sázely lípy Svobody. Dne 2. prosince 1918 skládali učitelé na mimořádné poradě ve Vsetíně slib věrnosti nové Československé republice a stali se tak státními zaměstnanci. Od roku 1919 začínal nový školní rok 1. září a končil 30. června. Americký Úřad dodával do nové republiky potraviny pro chudé děti, které trpěly podvýživou, a část potravin byla rozdělena i ve školách v Karlovicích. Školy začaly slavit výročí 1. máj, narození prezidenta republiky, 28. říjen a další výročí. V době hospodářské krize, kdy děti trpěly hladem a podvýživou, dostávaly děti ve školách polévku. Rodiče, kteří si to mohli dovolit, platili za polévku 20 haléřů, ostatní platili naturáliemi a stravovali se bezplatně. Polévkové akce probíhaly až do roku 1950.

První škola byla otevřena v roce 1755. Kutzer (1886) napsal, že prvním učitelem byl jistý Liberda a vyučoval v chalupě u kostela (u Korábů). V roce 1821 byla vystavena škola z tvrdého staviva. V roce 1829 byl učitelem Jan Folta, v roce 1849 učitelem

Pavel Kunda, v roce 1865 se stal učitelem Florian Schulla, v letech 1879–1883 byl učitelem Pavel Zgabaj, od roku 1883 Pavel Lot.

Adam (2015) píše, že první veřejná škola stála nad kostelem. Podle kroniky této školy byla postavena již v roce 1810 a stála na místě dřevěného domku kostelníka Jana Gavlíka. Vyučovalo se v ní až od roku 1821. Škola byla zděná, s jednotřídkou a dvěma zděnými pokoji a kuchyňkou, dřevníkem, chlévem a sklepem. Prvním učitelem, který ve škole vyučoval, byl Antonín Vranečka, rodák z Velkých Karlovic, který neměl odborné vzdělání. Získal od vsetínských statkářů pole v Pluskovci. Učitelé si často vydržovali podučitele a sami se věnovali písemnictví, ze kterého měli více peněz. Většinou sepsávali svatební smlouvy, vedli doklady o prodeji, půjčkách, stavbách apod. Často si přivydělávali i hraním při různých příležitostech – svatbách, pohřbech, tanečních zábavách. Dalším, oficiálním učitelem se stal Jan Liberda, který vysázal stromy na školní zahradě, o něž se vzorně a zodpovědně staral. Dalším učitelem byl zvolen Florian Schulla, který absolvoval studia v Olomouci. V Karlovicích působil 37 let. V kronice školy napsal, že budova z roku 1810 je nevyhovující z důvodu jejího postavení na úzkém, mokřém a tmavém místě. Nejdříve se přemýšlelo o přístavbě dřevěného patra. V roce 1877 se rozhodlo o stavbě nové národní školy u kostela. Tato původní budova školy byla zničena požárem 29. října 1924.

Nekuda (2002) zmiňuje další školy, které byly v Karlovicích stavěny. V roce 1845 byla postavena škola v Podt'atém, avšak předtím se již v tomto údolí vyučovalo po domech. Roku 1886 byla v blízkosti této původní dřevěné budovy postavena zděná budova školy, která byla v roce 1912 rozšířena o 1. poschodí a v letech 1974–1978 proběhla rozsáhlá rekonstrukce. Od roku 1988 se v budově nevyučuje a škola nejprve sloužila jako ubytovna, později byla přestavena na byty pro zaměstnance celní zprávy. V roce 1865 zřídil Salomon Reich soukromou školu v Léskovém. Škola byla určena dětem zaměstnanců ze skláren v Léskovém. Roku 1890 byla změněna na veřejnou školu, o dva roky později byla postavena nová trojtřídní budova a v roce 1979 byla budova rekonstruována. V roce 1948 byla v této budově zřízena i mateřská škola, která byla zrušena roku 1991, a za dva roky poté zde bylo zřízeno středisko pro děti a škola v přírodě. Dále byla ke škole U kostela zřízena exccurendní škola v Miloňově,

psal se rok 1885 a o tři roky později se stala škola samostatnou nejprve jednotřídní, později dvoutřídní. V roce 1975 byla škola zrušena pro nedostatek žáků a roku 1991 byla asanována. S osamostatněním školy v Miloňově v roce 1888 byla zřízena škola na Soláni, kde se vyučovalo do roku 1927. Tuto školu navštěvovaly děti z Velkých Karlovic, Nového Hrozenkova a Solance. V roce 1953 při reformě školství byla v Karlovicích zřízena osmiletá střední škola, která byla soustředěna do dvou budov do nové školy U kostela a do školy měšťanské. Děti z nižších ročníků docházely do škol v jednotlivých údolích. V letech 1892–1896 byla zřízena na přechodnou dobu soukromá německá škola pro děti úředníků z Reichovy sklárny. Roku 1954 byla zřízena mateřská škola v budově školy U kostela.

2.4 Odívání na Valašsku

Dne 4. prosince 2016 otevřelo Valašské muzeum stálou expozici s názvem „Jak jde kroj, tak se stroj.“ Cílem expozice je ukázat, jak se Valaši tradičně odívali. V průběhu jedenáctiletých příprav a realizačních prací byla vybudována trvalá expozice, která prezentuje lidové odívání na Valašsku v průběhu od poslední třetiny 18. století do poloviny 20. století. Za pomoci obrazových i písemných sdělení a ukázkou hmotných předmětů chce Valašské muzeum v přírodě ukázat vývoj tradičního odívání jak z historického, tak z regionálního hlediska, ale i poukázat na způsob odívání a jeho funkce v konkrétních situacích. Oděvy jsou poskytnuty do expozice z muzejních a soukromých sbírek a ukazují podobu odívání při příležitostech životního a rodinného cyklu, v závislosti na ročním období, historickém okamžiku nebo na vzhledu a vlivu dobové módy, tovární produkce a proměny vzhledu oděvů. Celou expozici podtrhuje moderní audiovizuální technika a interaktivní prvky. Expozice Jak jde kroj, tak se stroj byla spolufinancována z Finančních mechanismů EHP a Norských grantů (Drápalová, 2017).

Nejstarší dochované prameny o odívání, které vypovídají o podobě oděvu používaného na Valašsku, pocházejí z druhé poloviny 18. století. Zdrojem k realizaci expozice byly písemné záznamy, obrazy, mapy, malby, střelecké terče, krojové katalogy. Od poloviny 19. století se přidávají fotografie a pohlednice. Ve druhé polovině 19. století vzrostl zájem o tradiční kulturu jako snaha prosadit národní kulturu v rámci rakousko-uherského soustátí. Vlastenci a nadšenci se obraceli k lidovému umění, odívání, lidovým písním a tancům a tvořili první kulturu. Na ukázce vlastenectví se podílela Národopisná výstava československá v Praze v roce 1895. Zde byl prezentován i lidový oděv z Valašska. V 60. letech 20. století byly stanoveny podmínky, které mají tvořit vědeckou tvorbu muzejních sbírek (Drápalová, 2016).

2.4.1 Tradiční oděv na Valašsku

Tradiční oděv je označení pro soubor oděvních součástí, který má charakteristické znaky daného regionu. K jeho výrobě se používaly suroviny, jako jsou len, vlna, kůže a kožešiny, které si zpracovávali lidé sami doma. V průběhu 19. století v důsledku pokroku přibývaly nové materiály k výrobě, zejména bavlna, hedvábí, směsové tkaniny, které vytlačovaly původní len a konopí. Začalo se uplatňovat zdobení výšivkou, krajkou a aplikacemi. Různé vlastnosti tkanin, možnosti zpracování a různé střihy vedly k zjemnění oděvu. Šatstvo bylo díky různým vlastnostem používáno jak k práci, tak i ke slavnostním příležitostem, jako oděv sváteční, všední, nedělní. Oděv, jeho zdobení a skladba, znázorňoval, komu byl určen. Podle něj se dalo rozeznat, zda je pro svobodné, vdané, ženaté, vdovy, vdovce, nevěstu či ženicha, pro zemřelé nebo podle oblasti, odkud osoba pochází (Drápalová, 2017).

2.4.2 Dětský oděv

Dítě vstupuje do života svým narozením. V dřívějších dobách byl součástí tohoto vstupu ještě křest. Matka a příbuzní pořizovali pro dítě v jeho prvních měsících šatstvo z textilií, které jej mělo chránit před prochladnutím. Nejčastěji se kupovaly nebo si ženy vlastnoručně šily čepičky, povijany, zavinovačky a plenky. Tyto oděvy byly často zdobeny červenou výšivkou nebo červenou barvou v tkanině, která měla zajišťovat ochranu dětí před nečistými silami. Když děti začaly chodit, nosily tzv. kandušek¹³. Chlapci, kteří nastupovali do školy, dostali kalhoty a košili, dívky dostaly sukni, zástěru a jupku. V pozdějším věku nosily děti zmenšeniny oděvu dospělých. Děti dědily oděv až do jeho roztrhání. Škola proměňovala tradiční oděv zejména u dívek, které se učily ručním pracím a tím se do odívání dostávaly novoty a tradiční oděv se měnil (Drápalová, 2017).

Nekuda (2002) píše o dětském oblečení, že pokud děti odrostly, dostávaly krojové části z levnějších látek nebo se přešívaly odložené části z kroje dospělých. Na pastvu nosili chlapci plátěné kalhoty a lněnou košili svázanou u krku mašlí. Děvčata nosily plátěné sukničky se zástěrkou a rukávce, přes které měly šátek nebo vlňák. V zimním období nosili chlapci kabátky a na nohou šněrovací botky nebo papuče. Děvčata si obouvala botky a do nich vlněné ponožky. Obuv byla nákladnou částí oblečení. Pokud se chystala nějaká velká slavnost, většinou se obuv půjčovala. Když počasí dovolovalo, zejména na jaře a v létě, chodily děti bosé. Boty si děti obouvaly pouze do školy nebo ke zvláštním příležitostem.

2.5 Národní škola v Miloňově

V Miloňově se vyučovalo v domě pana Jana Křenka, č. p. 84. Rok 1888 byl pro celý národ rakousko-uherské říše velmi významný. Slavilo se výročí 40 let panování císaře a krále Františka Josefa I. Jeho přáním bylo, aby se peníze, které měly být vynaloženy na velkolepé oslavy, věnovaly na chudobince, nemocnice, ústavy pro zanedbanou mládež, školy, penzijní fondy a pro dělníky práce neschopné. Díky tomuto přání otevřely zemské sněmy, velká města, ale i bohatí jednotlivci svou ruku a věnovali peníze na tyto účely. Inspirován myšlenkou panovníka a císaře Františka Josefa I. sdělil starosta obce Salomon Reich při shromáždění obecního zastupitelstva dne 25. října 1888 občanům,

¹³ Kandušek – šatičky se širokou sukni, přestřižené v pase, často doplněny čepičkou (Drápalová, 2016).

že v údolí Miloňově bude vystavěna nová školní budova a vybavena pomůckami. Veškeré náklady na stavbu uhradí sám starosta S. Reich. Celkové náklady činily 1 800 zlatých rakouských mincí. A na počest císaře bylo povoleno přípisem ze dne 30. října 1888, aby škola nesla název „Jubilejní národní škola císaře Františka Josefa I.“ Stavba školy byla ukončena v listopadu téhož roku a 2. prosince 1888 byla po úvodní řeči nadučitele F. Schully posvěcena. Školní budova v údolí Miloňově byla postavena ze dřeva, pokryta šindelem. Součástí byla malá věž, ve které byl umístěn zvon a ten vyzýval ke každodenní modlitbě. V Miloňově se vyučovalo 3x týdně, nejčastěji čtení, psaní a počtům. Nebyl dostatek času k tomu, aby se mohly vyučovat i reálie. Dne 5. května 1890 proběhla ve škole v Miloňově vizitace, při které shledal okresní školní inspektor Jan Tereba potřebný počet žáků, aby škola mohla být prohlášena za samostatnou. Nařídil místní školní radě, aby se postarala o prohlášení budovy za samostatnou, a také o byt pro učitele. Starosta obce S. Reich se postaral o zakoupení usedlosti naproti školní budově. Budova i s 15 m² polí stála 800 zlatých. Během 3 měsíců byl pro učitele postaven byt i s hospodářským stavením. Škola byla vysokou císařskou zemskou školní radou v Brně prohlášena za samostatnou 25. srpna 1890. Budova školy nevyhovovala počtu žáků, kterých bylo asi 70, a proto musela být o prázdninách v roce 1890 přistavena další část budovy. Budova školy i s bytem pro učitele vyšla celkem na 5 499 zlatých a 79 krejcarů. Do listopadu 1890 ve škole vyučoval Karel Dušek, poté přešel na samostatnou dvoutrídni školu v údolí Léskovém, která se také stala samostatnou. Na jeho místo nastoupil Jan Klímek, který excurrendně do 1. března 1891 vyučoval v Miloňově. Od 1. března 1891 na jeho místo nastoupil František Šivic. Dne 27. července 1891 proběhla ve Valašském Meziříčí okresní učitelská konference. Školní rok 1890/1891 byl ukončen 30. července 1891 (SokA Vsetín, Kronika školy z Miloňova 1891–1940).

Mičkalová a Bajer (2004) píší o škole z Miloňova, že byla nejdříve otevřená jako pomocná a patřila ke škole U kostela. Vyučovalo se zde pouze tři dny v týdnu – v úterý, čtvrtek a sobotu, ostatní dny vyučoval učitel na Soláni. V roce 1888 byla na náklady starosty S. Reicha postavena nová budova, škola se osamostatnila. V roce 1906 se uvažovalo o přístavbě, protože jednu třídu navštěvovalo 140 žáků. Z důvodu nedostatečných finančních prostředků z přístavby sešlo a žáků postupně ubývalo.

Kramoliš (1907) sepsal ve *Vlastivědě Moravské* o škole z Miloňova, že v zimě chodil po domech učit děti písmák Pjatko z Rožnova. V roce 1885 byla zřízena výpomocná škola a učitel z trojtřídní školy u kostela chodil vyučovat v úterý, ve čtvrtek a v sobotu. V ostatních dnech vyučoval na Solanci. V roce 1888 byla postavena nová školní budova za 5 499 zlatých, země přispěla 1 800 zlatými. V tomto roce se stala škola samotnou. Učitelem byl František Šivic. Školou povinných dětí bylo 128, navštěvujících školu bylo 115. Škola vlastnila zahradu a letní tělocvičnu, žákovskou knihovnu se 108 svazky, kterou založil František Šivic. Oběd v tehdejší době mělo zapláceno 50 žáků, ale dostávali jej všichni.

Adam (2015) píše o písmákovi Pjatkovi z Rožnova, že v chalupě u Jana Klímy učil bez učebnic základy čtení, psaní a jednoduchého počítání. Dne 26. listopadu 1885 se místní zemská rada usnesla, že se bude vyučovat střídavě na Soláni a v Miloňově v pronajatých místnostech. Obě tato místa spadala pod školu U kostela. Prvním učitelem byl jmenován od 1. února 1886 karlovský absolvent gymnázia Jan Barvič. Vyučoval v úterý, ve čtvrtek a v sobotu v místnosti, kterou propůjčil Jan Křenek. Po něm následovali podučitelé Karel Dušek a Jan Klímek. Jelikož pronajatá místnost z důvodu nárůstu počtu žáků nestačila, padlo rozhodnutí postavit školu novou. Na podzim v roce 1888 byla dokončena dřevěná stavba se zvoničkou. V neděli 2. prosince v den oslav 40. výročí panování císaře Františka Josefa I. byla škola slavnostně vysvěcena a samotný císař pán povolil, aby se škola jmenovala „Jubilejní národní škola Františka Josefa I.“ Správcem byl jmenován František Šivic. V počátcích navštěvovalo školu 70 žáků, 31 nejchudším žákům byly zapůjčeny knihy. Od roku 1892 vařila paní Šivicová v zimních měsících pro chudé žáky polévku, luštěniny, rýži, kroupy, brambory, někdy maso. V roce 1898 zřídil učitel Šivic ústav k umělému chovu pstruhovitých ryb. V roce 1905 bylo do školy zapsáno 109 žáků. Ve stejném roce se stal učitelem Kamil Dočkal, který přišel z Tisňav. Díky svému přístupu a pedagogickým znalostem si získal děti i rodiče. Počet žáků se navyšoval, a když jich bylo už 130, bylo nutné školní budovu opět rozšířit. V roce 1909 došlo k přístavbě a škola byla upravena na dvoutřídní, její součástí byl i byt pro podučitele. Když vypukla 1. světová válka, byla docházka dětí do školy velmi špatná a situace se zhoršila i odvoláním učitele Dvořáčka na vojnu. Správce školy tedy vyučoval v pondělí

a ve čtvrtek 2. třídu, ve středu a pátek 1. třídu a v úterý a v sobotu obě souběžně. Vojáci, kteří se vraceli domů na dovolenou, povzbuzovali ženy, aby posílaly děti řádně do školy, protože si uvědomovali vážnost vzdělání. Po 1. světové válce klesl počet dětí pod 100, protože se rodilo méně dětí. V roce 1926 se jako první žena stala správkyní školy Zdeňka Bergová, provdaná Škarpichová.

V roce 1936 byl řídicím učitelem jmenován Jan Kolář a bylo založeno rodičovské sdružení. V době války škola normálně fungovala, docházka dětí do školy byla nízká. Od dubna do 2. května 1945 byli ve škole ubytováni němečtí vojáci, kteří hlídali skladiště střeliva. Vyučovat se opět začalo 28. května 1945. V roce 1946 byla do školy zavedena elektřina a ze sbírky občanů a příspěvků místních závodů byl zakoupen rozhlasový přijímač. V roce 1947 byla zahájena rozsáhlá oprava školy, proběhla výměna oken, byla položena nová podlaha, vymalovaly se třídy, byla postavena šatna a vybudováno sociální zařízení. Opravil se komín, natřela se zvonička, podepřela se střecha a vyměnil se štít. Roku 1949 byl správcem školy ustanoven Ladislav Zelina, po něm Miloslav Kynčl. V roce 1954 byla ředitelkou ustanovena Antonie Heinová, tehdy se ve dvou třídách učilo kolem 40 žáků. Po vyučování probíhal pěstitelský a zdravotnický kroužek, který mohly děti navštěvovat. Posledním ředitelem byl v roce 1959 jmenován Antonín Trampota. V té době navštěvovalo dvoutřídní školu 37 žáků, v roce 1963 jich bylo jen 32. Proběhla reorganizace školy, kdy se škola stala jednotřídní, s pěti postupnými ročníky. Roku 1974 klesl počet žáků na 13 a odbor školství ve Vsetíně školu zrušil. Žáci přešli do I. devítileté školy ve Velkých Karlovicích a dojížděli do školy v Léskovém. Po téměř dvaceti letech byla škola zbourána a přestavěna na rodinný dům (příloha 3, obr. 10 až 12).

2.6 Kopie školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Škola z Velkých Karlovic – Miloňova reprezentuje typ vesnické jednotřídní veřejné budovy. Charakteristické je skloubení tradičního lidového stavitelství z daného regionu s kombinací nových zvyklostí veřejných staveb z konce 19. století, které musely být schváleny příslušnými úřady. Na střeše je umístěna malá zvonička, která sloužila jako zvuková signalizace – ranní, polední, večerní zvonění, mimořádné události. Stavba je jako tradiční objekt Valašského muzea v přírodě vystavena ze dřeva, s jednoduchou střešní krytinou šindelem. Novým nařízením poplatným té době jsou i okna, která jsou větší, a také je vyšší strop ve třídě, aby vše navozovalo dojem dobrého prosvětlení místnosti. Škola dotváří nabídku tematického zastoupení expozice areálu vesnických staveb Valašské dědiny o veřejnou stavbu jednotřídní venkovské školy. Dispozičně je škola řešena vstupem přes malou verandu, vlastní vyučovací třídou (jednotřídkou) a školním kabinetem učitele. Součástí objektu je i přiléhající dřevník. Školní třída je využitelná jako klasická muzejní expozice, která se využívá pro specializované výukové lekce dokládající realitu školního vyučování koncem 19. a na počátku 20. století.

Originální roubený objekt školy z poslední třetiny 19. století se na původním místě nedochoval. Rekonstrukce venkovské školy (příloha 3, obr. 13 až 19) byla realizována podle dochované technické plánované dokumentace (Cvikl, 2010).

2.6.1 Historie Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Románková et al. (2015) popisuje historii muzea od počátku 19. století, kdy v českých zemích probíhala masivní germanizace. Aby byla zachována identita obyvatelstva, jazyka, kultury a lidového umění zejména na venkově, dostává se do popředí kulturní rozvoj. V srdci Beskyd, na úpatí hory Radhošť, v městečku Rožnov se v druhé polovině 19. století rozvíjely klimatické lázně. Vznikaly různé ochotnické spolky, Čtenářský a vzdělávací spolek, Učitelův spolek a mnoho jiných. Mimo tyto spolky ovšem v 80. a 90. letech 19. století, kdy byl v Rakousku-Uhersku ukončen proces průmyslové revoluce,

nastával ústup od lidové architektury i od lidových tradic. Lidovou architekturu a tradice podpořila až Národopisná výstava československá, která se konala v Praze v roce 1895. Této výstavě se zúčastnili také bratři Alois a Bohumír Jaroňkovi, kteří vyrůstali v Malenovicích u Zlína a v roce 1882 se přestěhovali s rodiči do Valašského Meziříčí, kde absolvovali odbornou školu na zpracování dřeva. Při návštěvě Národopisné výstavy je velmi oslovila Valašská osada podle návrhu architekta Dušana Jurkoviče. V roce 1909 se bratři Jaroňkové se sestrou Julií přestěhovali do Rožnova. Bohumír se zajímal o lidové stavitelství na Valašsku a uvědomoval si, jak mizí svéráz valašské krajiny. Alois navštívil v roce 1909 muzea v přírodě ve Skandinávii, zejména ve Stockholmu, kde ho inspirovala tamní kultura a řemesla. V té době se dostával do popředí zájem z řad veřejnosti, jak naložit s rožnovskou radnicí na náměstí, která překážela modernizaci náměstí. Radnice byla přemístěna z náměstí do parku zvaného Hájnice až po 1. světové válce. V roce 1911 vznikl na popud Bohumíra Jaroňka Muzejní spolek, jehož představitelem se stal.

Dne 17. května 1911 bylo c. k. místodržitelstvím v Brně schváleno ustanovení, které ukládalo vystavět a vydržovat Valašské muzeum v přírodě obsahující všechny typy valašských lidových staveb a udržovat je v muzeu. Veškeré plány na výstavbu muzea zhatila válka. V roce 1924 podal muzejní spolek žádost na Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko o přemístění radnice do parku Hájnice. Žádosti bylo vyhověno a v dubnu roku 1925 začala realizace. V témže roce byl přenesen také Billův měšťanský dům z rožnovského náměstí, zvonička z Dolní Bečvy a včelín.

Tak vznikl základ pro uspořádání folklorní slavnosti spojené s oslavou otevření muzea, Valašský rok, který se konal v červenci 1925. Tím byl položen základ vzniku nejstarší části muzea, který dnes nese název Dřevěné městečko. Otevření muzea podpořilo v lidech zájem o lidovou kulturu, kroje, tanec, písně a tradice. Další stavby přibýly do muzea v letech 1927–1928. Byly to studna ze Štramberka, studna a zvonice z Horní Lidče, kříž z Valašské Polanky a Valašská hospoda z rožnovského náměstí. V letech 1930–1932 přibyla kopie stavby fojtství z Velkých Karlovic. V letech 1933 Bohumír Jaroněk zemřel. Muzejní spolek usiloval v roce 1939 o stavbu valašského kostelíka. Kvůli 2. světové válce byl kostelík dostavěn a vysvěcen až v roce 1945. Alois Jaroněk zemřel v roce 1944. Bratři Jaroňkové se snažili o zachování „živého muzea“. Do roku 1953

vedl muzeum muzejní spolek, poté zanikl a vedení převzala státní správa. V dalších letech se areál muzea rozrůstal o nové stavby, ať už z rožnovského náměstí nebo z okolí valašských vesnic či měst (Drápalová, 2014).

2.6.2 Současnost Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Valašské muzeum v přírodě se práci s dětmi věnuje již od roku 1969. Nejprve vznikaly vlastivědné programy pro žáky 1. stupně základních škol, které byly zaměřeny na region, a důraz byl kladen na prožitek při hrách, zpěvu, řemeslných ukázkách apod. V letech 1975 až 1991 se školní programy rozšířily o konkrétní předměty, jako byly dějepis, český jazyk, výtvarná výchova, přírodopis, a částečně se navazovalo na školní osnovy. Postupně se připravovaly programy pro 1. a 2. stupeň ZŠ a gymnázia, s důrazem na tradiční domácí práce a dělbu práce v rodině, vyučovací hodiny probíhaly ve staré škole, se starými pomůckami a učebnicemi. Na počátku 90. let probíhal program „Za stařenku do školy“, skupiny ze škol se střídaly ve staré škole při předem stanoveném rozvrhu, jako byl např. zpěv, mateřský jazyk, počty, ruční práce, kreslení a tělocvik. V roce 1994 připravilo Valašské muzeum v přírodě týdenní program pro dívky 8. ročníků, v jehož rámci se dívky učily vařit tradiční pokrmy z Valaška a zabývaly se chovem domácích zvířat a tradičními zvyky. Nejúspěšnějším programem od roku 1989, který se dochoval až dodnes, jsou „Vánoce na dědině“. Muzeum při tomto programu ožívá tradičními vánočními zvyky, jako jsou lití olova, zdobení perníčků, výroba vánočních ozdob a zpívání koled. Při průchodu Valašskou dědinou lze potkat Mikuláše s jeho družinou a tajemnou Lucií. V tradičních chaloupkách mohou návštěvníci pozorovat ukázky typických zimních prací – tkaní hadrových kobereců, předení na kolovratu, odlévání svíček apod. (Cviklová, 2007/1).

Po roce 2000 připravovalo muzeum 4 výchovně vzdělávací programy pro děti a mládež. V letech 2000–2004 přibyl program „Slabikář devatera řemesel“ a podzimní akce „Jak se dříve...“, v roce 2006 programový cyklus „Poznááme Valaško – náš kraj“, jehož programová náplň byla zaměřena na řemesla, zvykosloví a region (Cviklová, 2011/1).

Od 5. do 9. září roku 2016 proběhl poprvé ve Valašské dědině program „Přivítání školního roku“, určený pro mateřské, základní a praktické školy. Děti si mohly prohlédnout dědinu a zúčastnit se ukázky výuky ve staré škole z Velkých Karlovic – Miloňova. V rámci prohlídky mohli malí návštěvníci ze škol zhlédnout oživené expozice s výkladem tetiček, mlynáře a kováře (příloha 3, obr. 20 a 23). Cestou děti dostaly malou valašskou svačinku – kynuté pagáčky. Tohoto programu jsem se osobně zúčastnila. Zajímal mě výklad učitele ve škole (příloha 3, obr. 21 a 22). Učitel byl oblečen v dobovém oblečení, dětem ukázal pomůcky a předměty ze školní třídy a kabinetu. Vysvětlil jim, k čemu se používaly předměty jako např. rákoska, kalamář, petrolejka, břídlíková tabulka, nástěnné rolovací obrazy, kružítko apod. Na konci výkladu pan učitel dětem zahrál na harmonium, umístěné v zadním rohu školní třídy. Děti mohly poté navštívit malý kabinet učitele a měly za úkol zapamatovat si 3 až 5 předmětů nebo pomůcek, které v kabinetu viděly. Pan učitel je pak vyzkoušel a za odměnu jim předal osvědčení o návštěvě Vesnické školy z Miloňova.

Na základě tohoto programu, který mne inspiroval, jsem sestavila pracovní list (příloha 2) pro žáky I. stupně základních škol. V úkolu č. 1 vyjde v krátké rýmovačce slovíčko „Stráni“, protože škola je postavena na kopci zvaném Stráň. List je koncipován tak, aby si děti procvičily trivium, kterému se vyučovalo na vesnických školách. Trivium v dřívější době obsahovalo základy čtení, psaní a počítání. Pracovní list nebyl dětmi prozatím vyzkoušen, ale plánuje se jeho využití při dalším programu „Přivítání školního roku“. Vlastní kresby v pracovním listu jsou sestaveny tak, aby co nejvíce odpovídaly předmětům, které můžeme vidět ve škole z Miloňova. Učitel má ve škole žákům nejprve ukázat jednotlivé předměty a seznámit je s jejich názvy. Poté si žáci prohlédnou kabinet učitele a následně obdrží pracovní list, který ve škole vyplní. Samozřejmě si jej odnesou domů spolu s osvědčením.

Poláková (2010) uvádí, že při muzejně pedagogické práci by měly být využity vhodné didaktické a prezentační formy. Má být kladen důraz na:

- 1) názornost – návštěvníci mají muzeum zažívat všemi smysly, fakta mají být návštěvníkům podávána v souvislostech, má být udržována motivace, pozornost a potlačována zvědavost,

- 2) aktivnost – návštěvníkům má být umožněn pohyb po expozici, mají se podílet na vlastní tvůrčí a výzkumné činnosti, jsou součástí děje a jeho rozvíjení,
- 3) emocionálnost – návštěvníci mají možnost prožívat pozitivní a motivující zážitky, kdy rozvíjejí svou fantazii,
- 4) přiměřenost – expozice a výklad má být přizpůsobeny věku, schopnostem a skladbě skupiny návštěvníků.

Projekty, které muzeum připravuje pro děti, mají přinášet překvapující, zajímavé informace, děti musejí oslovit a bavit, důležitým faktorem je, aby evokovaly k přemýšlení. Projekty mají vést k pochopení historických a přírodních souvislostí. Mladším dětem má být umožněno, aby vnímaly minulost a porovnály ji se současností a aby pochopily dlouhou, pozoruhodnou cestu přírody i lidstva až do současnosti dnešního světa. Děti a hraví návštěvníci zajisté uvítají zpestření v muzeu díky didaktickým materiálům. Pedagogové mohou tyto materiály dále využívat a pracovat s nimi ve škole. Takových materiálů se zde nabízí celá řada. Patří mezi ně např. pracovní listy, informační listy, průvodce pro návštěvníky i pedagogy, kvízy, skládačky, omalovánky, motivační hry apod.

Dřevěné městečko

Nejstarším areálem Valašského muzea v přírodě je Dřevěné městečko, které se rozkládá na levém břehu řeky Bečvy v městském parku, který dříve nesl název Hájnice. Předlohou pro jeho uspořádání bylo rožnovské náměstí, které až do 2. poloviny 19. století roubily měšťanské domy. Areál ukazuje způsob bydlení a úroveň kultury měšťanů, fojta¹⁴ a řemeslníků z Rožnovska. S myšlenkou založit muzeum přišli bratři Bohumír a Alois Jaroňkovi, kteří se nechali inspirovat zahraničními stavbami muzeí v přírodě, které viděli ve Skandinávii, zejména ve Stockholmu. Jedním z výrazných objektů Dřevěného městečka je radnice z rožnovského náměstí, která byla první stavbou a základem vzniku městečka v roce 1925. Dále jsou zde měšťanský dům, nazývaný Billův, menší stavby jako zvonice z Dolní Bečvy, rumpálové studny ze Štramberka a Horní Lidče a kříže z Valašské Polanky.

¹⁴ Fojt – hospodář, starosta, měl poloprivilegované postavení, jeho dispoziční právo podléhalo schválení zeměpánem, který ho do funkce jmenoval (Brouček, Jeřábek, 2007).

Před válkou byl postaven ještě Hostinec U Vašků, který je sem přenesen také z rožnovského náměstí. Ve 30. letech 20. století se městečko rozrostlo o kopii hlavní budovy Fojtství z Velkých Karlovic a v průběhu 2. světové války a po ní, v roce 1945, byla dostavěna kopie stavby kostela svaté Anny z Větrkovic. V 50. a 60. letech byl areál městečka rozšířen o hospodářská stavení s chlévy, konírnou a sýpkami, které byly připojeny k fojtství. Vedle Hostince U Vašků vyrostla v 70. letech 20. století další stavba z rožnovského náměstí, tzv. Žingorova chalupa, která dodnes nese název Hospoda Na posledním groši. Zadní část městečka obklopují velké sýpky a stodůlky, ke kterým vedou cestičky, které slouží k procházce i odpočinku. Okolo kostela byl zbudován Valašský Slavín, na kterém v současné době odpočívá mnoho významných osobností spjatých s Valašskem, např. sourozenci Jaroňkovi, Emil Zátopek, narozený v Kopřivnici, Jiří Raška, narozený ve Frenštátě pod Radhoštěm, a mnoho dalších. Za Valašským Slavínem je umístěn furgon¹⁵. Pro pořádání kulturních a folklorních akcí při nepříznivém počasí byla do areálu umístěna Janíkova stodola. Z nejmladších staveb areálu, které byly buď nově postaveny, nebo zrekonstruovány, jsou palírna z Lačnova či kuželna z Ústí u Vsetína. Celkový vzhled muzea se změnil díky dlážděným cestám v letech 2006–2007 (Drápalová, 2014).

Vlk et al. (2014) popisují programy, které probíhají v městečku po celý rok. Zejména každý prázdninový víkend dotváří areál městečka ideu „živého muzea“, která byla vyslovena zakladateli bratry Jaroňkovými, když se muzeum v roce 1925 otvíralo.

Bohumír Jaroněk, v časopise *Naše Valašsko* (In *O muzeu*, 2010), napsal v roce 1932: „*Nechceme budovati mrtvé skladiště budov a předmětů, chceme zbudovati pomocí praktického národopisu živé muzeum, v němž zděděné tradice valašské minulosti a svéráz plemene a bydliště lidu jsou udržovány při životě výkony práce, zvyky, tanci, zpěvy a obřadnostmi lidu.*“

¹⁵ Furgon – pohřební vůz, který se nachází ve Valašském muzeu v přírodě přes cestu za kostelem. Stojí ve vědecké rekonstrukci přístřešku na pohřební vůz (Muzeum, 2010).

„Tance, lidové obřadnosti, veselí a hra nedají se však v museích uschovat. Žijí jen, jsou-li zatančeny a znovu prožity. Proto se na nádvoří musejní vědou zbudované dědiny periodicky rozvíří jako součást musea radostný projev národní písně a jiných zvyků lidu našeho, vše zpestřeno pravými valašskými kroji.“

Mlýnská dolina

Nejmladším areálem muzea je Mlýnská dolina, která byla otevřena v roce 1983. Je umístěna na plošině údolní louky kolem starého vodního náhonu. S úpravou terénu se započalo již v roce 1971. Areál obsahuje technické objekty, které dokumentují rozvoj a specializaci hospodářství na vesnici od druhé poloviny 17. století do 19. století. Návštěva areálu nabízí možnost spatřit v pohybu základní stroje, které ulehčovaly každodenní a mnohdy náročný život obyvatel vesnic. Jedná se o mlýn, pilu, valchu, lisovnu oleje a hamr. Záměrem vzniku areálu byla prezentace živých staveb s jejich zařízeními, která jsou v provozu díky horské vodě a práci lidských rukou. Již v dřívějších dobách byla proudná voda užitečným zdrojem energie, která uváděla do pohybu jednoduchá i složitější soukolí a další funkční mechanismy. Základem pro vznik Mlýnské doliny se staly stavby mlýna, pily a valchy, které pocházejí z Velkých Karlovic, z údolí Podřatého. Na počátku 80. let byly tyto stavby řádně zdokumentovány, demontovány a přeneseny do areálu Mlýnské doliny. S postupem času přibývaly další technické stavby, které dotvářely charakter areálu. Lisovna oleje pochází ze 17. století z Brumova. Lisováním se získával olej buď ze lnu, nebo z jader švestek a bukvic. Samostatnou částí doliny je tzv. areál hamrů, kde je ukázka zpracování železa v Beskydech. V roce 2005 byla do areálu nainstalována expozice, která představuje návštěvníkům ukázkou dopravních prostředků, které se v polovině minulého století na Valašsku nacházely. Díky Norskému grantu byl v letech 2008–2009 podpořen program „Muzeum v přírodě a lidová kultura v nových formách prezentace kulturního dědictví“. Postupně byly vytvořeny další kopie staveb nebo jejich rekonstrukce. Proběhlo rozšíření hamrů, kde je také ukázka bydlení hamerníků a dřevařů, které charakterizuje bydlení lesního dělníka z Trojanovic z poloviny 19. století. Na Valašsku nesměla chybět ani malá kovárna, kde se podkovávaly koně

a vyráběly se tradiční zemědělské a řemeslné nástroje. Tyto stavby ještě doplňuje zvonička z Dolní Bečvy; zvoničky oznamovaly začátek a konec práce na hamrech (Lid'ák, 2010).

V tomto areálu se v letních měsících pořádá program „Rybářský výlet aneb Ve znamení ryb“. Z edukativních programů pro školy byl v roce 2016 pro děti a školy připraven pořad „Uměli Valaši fyziku?“ Tento program byl určen žákům II. stupně ZŠ a SŠ. Cílem programu bylo přiblížit jim, jak ve všedním životě fungovaly jednoduché stroje, k čemu sloužily, jak byly zdokonalovány a jak důležité byly základy fyziky pro Valachy. Další edukativní program, „Co vařily naše babičky“, pro žáky II. stupně ZŠ, byl věnován tradičním zemědělským plodinám a přípravě pokrmů z nich. Každoročně Mlýnská dolina ožívá ukázkou tradičních postupů při zpracování přírodních surovin, zejména dřeva.

Valašská dědina

Ze tří areálů Valašského muzea je tento nejrozsáhlejší. Valašská dědina prezentuje vesnickou lidovou architekturu. V roce 1962 byla do Valašské dědiny přenesena první stavba. Objekty byly vybírány z moravského Valašska, kde se za dobu mnoha generací vytvořila osobitá kultura, která má prvky společné s kulturou ostatních zemí ležících v Karpatech. Obytné domy doplňují hospodářské stavby – stodoly, chlévy a další objekty, jako jsou větrný mlýn, kovárna, zvonice, studny, komory, sklípky či sušárna ovoce. Stavby jsou oživeny tradičním zemědělstvím a hospodařením. Můžeme vidět chov ovcí plemene Valaška, skotu a drůbeže, pěstování krajových odrůd ovocných dřevin a políčka se starými zemědělskými plodinami. Valašská dědina byla otevřena veřejnosti v roce 1972. Chalupy jsou přeneseny z terénu nebo jsou vědeckými rekonstrukcemi objektů. Umístěny jsou do přirozeného typického a krajinného prostředí na stráni zvané Stráň. Ve Valašské dědině se můžeme navrátit do doby, kdy obyvatelé valašských vesnic nežili lehce, ale v sounáležitosti s přírodou, která jim poskytovala celoročně to nejnütnější k obživě (Cviklová et al., 2010).

Pustevny

Pustevny jsou položeny ve výšce 1 018 metrů nad mořem, v sedle radhošťského masivu, ve východním koutu Moravy. Pustevny dostaly název zřejmě podle poustevníků, kteří tu v době baroka v 18. století pobývali. Posledním poustevníkem byl Felix, který zemřel údajně v roce 1784. Pustevny s velkým „P“ jsou spojeny s Podhorskou jednotou Radhošť z Frenštátu pod Radhoštěm, která chtěla na Pustevnách postavit útulny – noclehárny pro turisty. První noclehárna s názvem Pustevňa byla otevřena v roce 1891. V letech 1897–1899 byly podle projektu známého slovenského architekta Dušana Jurkoviče postaveny dva nejnámější pustevenské objekty, nejprve útulna Maměnka a poté jídelna Libušín. Tyto objekty byly zpřístupněny 6. srpna 1899. Dušan Jurkovič chtěl svým dílem na Pustevnách upozornit na bohatství staronových forem. V roce 1995 se vlastníkem objektů Maměnka a Libušín stalo Valašské muzeum v přírodě. Pro jejich záchranu byly Pustevny nařízením vlády č. 262/1995 Sb. vyhlášeny za národní kulturní památku. V letech 1997 začala rozsáhlá rekonstrukce objektů, Libušín byl po rekonstrukci v roce 1999, Maměnka v roce 2003 (Hasalík, 2008).

Na jaře roku 2014 byl Libušín výrazně poškozen požárem, poté proběhla sbírka na obnovu zničené národní kulturní památky, která již byla ukončena, a postupně se připravuje dřevo na započetí nové stavby.

2.7 Metodologie výzkumné části

Pro výzkumnou část diplomové práce byla stanovena forma kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum byl uskutečněn pomocí rozhovoru. Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat hloubkové detailní informace o studovaném jevu. Kvalitativní metoda je založena na indukci. Indukce je logická metoda zobecňování, spočívající ve vyvozování obecných závěrů z jednotlivých výroků. Nejen indukce, která je hlavním postupem, ale také abdukce a dedukce spojují jednotlivost s celkem. Výzkumníci při kvalitativním výzkumu používají data z rozhovorů, z pozorování, z dokumentů. Zkoumají jevy a problémy v autentickém prostředí, aby získali komplexní obraz všech jevů, které jsou založeny na hloubkových datech i specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem

výzkumu. Výzkumník se snaží rozkrýt a reprezentovat, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu, objevit sociální aparát, který stojí za situací, nebo se snaží pochopit sociální strukturu. Jeho cílem je porozumět situaci tak, jak jí rozumějí samotní aktéři. Musí získat informace, které pak zapíše do výzkumné zprávy. V kvalitativním výzkumu je důležitá rovněž dialogičnost, kdy se badatel hluboce ponoří do prostudované reality, do životů aktérů a zkoumaných subjektů, kdy získá pochopení prostudovaného jevu, poté provede analýzu a interpretaci dat a sepíše výzkumnou zprávu. Kvalitativní výzkum by se dal charakterizovat 3 vymezeními: výběr tématu, analýza a interpretace dat a závěr výzkumu (Švaříček, Šed'ová, 2007).

V kvalitativním výzkumu byl použit historický výzkum. Tato metoda popisuje to, co se stalo v minulosti. Historický výzkum je interpretativní, jeho účelem je odhalit a přiblížit komplexní nuance, osobnosti, kulturu a názory, které ovlivňovaly minulost, a přenáší se do současnosti. Cílem badatele je pomocí ověřených faktů a vyhledaných událostí rekonstruovat události. Bere v potaz individuálnost jednotlivých pohledů účastníků. Historický výzkum má odpovědět na určité otázky, odhalit neznámé souvislosti, nalézt vztahy mezi minulostí a přítomností, zaznamenat a vyhodnotit činy jak jednotlivců, tak skupin a případně institucí, dále má navrhopvat, uplatňovat nebo hodnotit teorie při interpretaci událostí a v neposlední řadě má přispět k porozumění kultury, v níž žijeme nebo která nám je jako badatelům cizí. Historici kontextualizují události, kdy kontextualizace dovoluje určit následnost událostí a tím dává podklady ke zpracování materiálu jako vyprávění (Hendl, 2005).

Podle Švaříčka a Šed'ové (2007) se v případě tohoto rozhovoru jedná o biografický design, který je schopen zachytit komplexnost určitého jevu. Podle biografie zachycujeme příběh účastníka výzkumu. Díky interpretaci dokážeme analyzovat životní příběh jedince pomocí jeho vzpomínek ukrytých v paměti. Badatel postupně odkrývá střípky příběhů a skládá je do souvislého vyprávění. Do života jedince můžeme nahlédnout pomocí kumulativně pojatých rozhovorů, díky nimž si badatel skládá mozaiku z života vypravěče do podoby ucelenějšího příběhu a historie. Cílem biografie je pochopit částečný výsek z perspektivy daného jedince. Biografie tudíž nemá obsáhnout celou skutečnost, protože když lidé vyprávějí svůj životní příběh, málokdy lžou, ale spíše mnoho zapomněli.

V biografickém pojetí studujeme, jakým způsobem lidé zprostředkovávají své zkušenosti sobě a jiným lidem. Biografické zkoumání je od konce osmdesátých let využíváno ve velké míře i v pedagogických vědách.

S postupnou organizací dat se začíná již ve fázi sběru dat. Proces sběru a analýzy probíhá až do okamžiku, dokud není výzkumník přesvědčen, že bylo dosaženo výzkumného cíle. Analýza kvalitativního výzkumu spočívá v umění zpracovat data smysluplně a užitečně a dosáhnout odpovědí na položené otázky. Pomocí kódování se snažíme data popsát (Hendl, 2005).

2.7.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Tabulka 1 Oslovení respondenti, kteří navštívili školu v Miloňově

Respondent	Rok narození	Trvale bytem	Současná profese	Školní docházka v Miloňově v letech
Jiří Jurečka	1964	Velké Karlovice	místostarosta obce Velké Karlovice	1970–1975
Jarmila Plánková (rozená Holčáková)	1963	Velké Karlovice	vedoucí jídelny v MŠ ve Velkých Karlovicích	1969–1974
Josef Janota	1963	Velké Karlovice	dělník na pile ve Velkých Karlovicích	1969–1974
Jiří Křenek	1943	Bystřička	starobní důchodce, dříve učitel	1949–1954

Otázky výzkumného vzorku byly rozděleny do tří oblastí. První oblast výzkumného vzorku byla věnována osobnostem učitelů, jejich charakteristice, povahovým vlastnostem, přednostem a jejich rodinám. Druhý okruh otázek byl zaměřen na charakteristiku školy, její vybavení, pomůcky, předměty výuky, tresty a kázeň, absenci. Třetí a závěrečná část otázek byla věnována vzpomínkám respondentů na školní/studijní léta, práci rodičů. Dotazovaní souhlasili s nahráváním rozhovorů a také se zpracováním jejich osobních dat. Všichni respondenti odpovídali na stejný soubor otázek, které se v některých případech od sebe mírně odlišují. Všechny výpovědi jsou osobité, autentické a přínosné.

Každý člověk vidí svůj životní příběh a vzpomínky jinak, a z tohoto pohledu se výpovědi jeví jako hloubkové a jedinečné. Díky kvalitativnímu rozhovoru jsem si také ověřila fakta, která jsem zjistila při studiu kronik školy z Velkých Karlovic, údolí Miloňova.

2.7.2 Analýza dat získaných z archivních materiálů

Kroniky k bádání mi zapůjčil Státní okresní archiv Vsetín. Školní kroniky z Miloňova byly založeny od počátku školy v roce 1888. Od té doby až do roku 1975, kdy byla škola zrušena, čítá celkem 3 svazky. Školní kroniky nám podávají obsáhlé informace, jak ze školního prostředí, tak z prostředí mimo školu, o obci, o státě. Podrobně zaznamenávají způsob života významných osob – učitelů, vrchních hodností. Školní kroniky často plnily i funkci kroniky obecní. Jejich nejčastějšími autory byli samotní řídicí učitelé školy (podle dobové terminologie také správce školy nebo nadučitel), kteří do kronik vkládali osobité i obecné názory a komentovali nejrůznější události dané doby. Kroniky byly pravidelně kontrolovány okresním školním inspektorátem. V úvodu kroniky z Miloňova jsou zapsány základní údaje o klimatických poměrech, úrodnosti půdy, o povaze obyvatelstva a jeho výživě, o obchodní a průmyslové činnosti a o obecní správě. Dále kronika zachycuje postupné schválení nejprve excurrentní školy v údolí Miloňově, později schvalovací proces jednotřídní samostatné školy, která nesla název „Jubilejní národní škola císaře Františka Josefa I.“ Dále jsou v kronikách popisovány jednotlivé školní roky pravidelně od roku 1891 až do roku 1975. Většina záznamů se týká školních záležitostí, ale také života a dění v obci, významných událostí ve státě, oslav výročních narozenin představitelů země; v pozdějších letech se objevují i záznamy o světových událostech a představitelích. Zmiňována jsou i významná úmrtí různých osobností a žákům byly tyto události často připomínány. Řídicí učitelé psali do kronik rovněž záznamy o počasí a živelních pohromách (záplavy, požáry, krupobití, sněhové vánice). V kronikách jsou přesné záznamy o počtu dětí přijatých na začátku školního roku a o počtech dětí na konci školního roku. Nedílnou součástí kronik jsou popisy sociálních poměrů rodin, dětí, vesnice. Dozvídáme se rovněž informace o nemocech, kterými trpěly jak děti, tak i celé rodiny. Dočíst se můžeme také o polévkových ústavech, obživě, hospodaření, o slavnostech v průběhu roku, jako byly např. slavnost vánočního stromku, oslava

Dne matek, ale též o církevních slavnostech, jako byly biřmování ve farnosti, návštěva arcibiskupa v obci apod.

Za pomoci školské instituce působil stát na tradiční život vesnického společenství. Učitel byl uznávanou hodností s velkou autoritou. Učitel vnímal své povolání jako poslání a službu. Byl inovátorem jak v oblasti vzdělání, tak i kultury a působil také na hospodářský život vesnice. Sebe viděl jako člověka, který může leccos změnit k lepšímu a pomoci tam, kde bylo potřeba. Většinou to byli lidé uvědomělí, tvořili národní povědomí obyvatelstva. Na konci 19. století se snažil řídicí učitel Šivic vybudovat ústav k umělému chovu pstruhovitých ryb. Po 2. světové válce se začaly budovat školní zahrady štěpnice a pokusná pole. Učitel se však často potýkal i s neuznáním z řad obyvatelstva, protože rodiče nechávali obzvláště v jarních a podzimních měsících děti doma, aby pomáhaly s pasením dobytka, s pracemi na poli a kolem domu. Když byli muži odvedeni na vojnu nebo povoláni do války, ženy nechávaly své děti častěji doma, aby jim pomáhaly s hospodářstvím a mladšími sourozenci. Domnívám se, že školní kroniky jsou významným dokumentem, který není v dnešní době dostatečně doceněn. Mohou nám ukázat mnoho nových souvislostí na poli bádání jak tradiční kultury, tak i sociálních poměrů.

2.7.3 Analýza rozhovorů

Empirická část diplomové práce zahrnuje také rozhovor s Mgr. Zdeňkem Cviklem, kurátorem a odborným garantem zodpovídajícím za stavbu kopie školy ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Položila jsem mu celkem 7 otázek, které se týkají výběru tohoto typu školy, stavebních plánů a projektu školy, stavebního dozoru i provedených stavebních prací. Dále mne zajímala otázka týkající se zdrojů finančních prostředků, ze kterých byla škola postavena. S kurátorem stavby jsme mimo jiné hovořili také o interiérovém vybavení školy a původu inventárních předmětů ve škole. Při rozhovoru mne překvapilo, že by samotný kurátor tuto školu pro Valašskou dědinu nevybral. Z jeho slov jsem pochopila, že podle jeho názoru by škola ve Valašské dědině měla vypadat jinak. Měl by to být typ školy s nízkými stropy, tzv. škola pasekářská. Dlouhou dobu byla Valašská dědina bez školy i kostela a tím působila ustrnule. Škola na dědině nikdy nebyla a v expozici muzea scházela. K edukačním účelům byl jako

náhrada využíván objekt fojtství z Lidečka. V některých dochovaných pramenech se uvádělo, že v dřívějších dobách, kdy nebylo ve vsi školy, využívala se k výuce místnost ve fojtství. O takové výuce byla zmínka týkající se fojtství v Horní Lidči. Díky příspěvku z Norských grantů mohly být postaveny škola i evangelický kostel. Valašské muzeum v přírodě se na stavbě školy finančně nepodílelo. Do budoucna muzeum plánuje vystavět přímo na dědině katolický kostel, který tam chybí. Škola byla postavena podle původních a prvotních plánů školy z Miloňova a také podle kroniky školy, kterou jsem zmiňovala v předchozím odstavci. Stavba školy je ve skutečnosti menší a má oproti původnímu plánu jiné rozměry oken a snížené stropy (příloha 3, obr. 7 až 9). Budova školy musela být snížena, protože by tvořila dominantu dědiny, kterou by měl být kostel. Zajímavá pro mne byla i skutečnost, že se na stavbě školy podílelo více stavebních firem z regionu, aby se podpořila regionální zaměstnanost. Odborným garantem byl sám Mgr. Zdeněk Cvikl a stavební práce probíhaly od září roku 2007. Interiérové vybavení pochází z různých sbírek valašského regionu. Inventář by měl odpovídat danému období. Výchozím bodem byly studie škol z regionu Valašska. Některé věci v inventáři školy jsou i reálnými kopiemi, jelikož některých inventárních prostředků tolik nebylo. Na škole ve Valašském muzeu je umístěn i zvon ve zvoničce, která je umístěna na střeše školy. Podle původních plánů z Miloňova býval v prvních letech po stavbě školy také zvon na zvonici v Miloňově. Valašské muzeum používá zvon k signalizaci při mimořádných událostech, protože škola je umístěna na Stráni, odkud je slyšet do údolí Valašské dědiny.

Výzkumné otázky kvalitativního výzkumu

1) Charakteristika učitele

Kdo Vás ve škole učil?

Jaké měl Váš učitel charakterové, povahové vlastnosti, přednosti?

Bydlel/i učitelé v učitelském bytě? Měl/i rodinu?

Chodili jste někdy k panu učiteli na návštěvu?

2) Charakteristika školy a vyučování

Jakých pomůcek Váš učitel ve škole používal?

Jaké předměty se vyučovaly?

Dostávali jste domácí úkoly? Pokud ano, jak často?

Jaké byly tresty, kterých učitel používal?

Jak byla řešena školní docházka? Omluvená a neomluvená absence?

Probíhaly třídní schůzky? Pokud ano, nepamatujete si jak často?

Vařily se v době, kdy jste navštěvovali školu v Miloňově, obědy pro žáky?

Jaké bylo vybavení školních tříd? Kabinetu učitele?

3) Charakteristika prostředí jednotlivých žáků při studiu

Kolik jste měl/a ve škole spolužáků?

Jak daleko jste museli chodit do školy?

Jak vzpomínáte na školní léta? Máte nějaký zážitek ze školy?

Chodil jste v Miloňově od 1. do 5. třídy? Kam jste potom přešel/a na školu?

A jakou školu jste šel/šla studovat po základní škole?

Jakou profesi měli Vaši rodiče?

Pamatujete si na zvon ve zvonici, který byl na škole umístěn? Byl tam i za Vás, používal se, pokud ano, k jakým příležitostem?

V první části jsem se s respondenty zamýšlela nad charakteristikou učitelů, kteří je vyučovali. Pana Jiřího (ročník 1964), paní Jarmilu a pana Josefa vyučoval pan učitel Trampota. Pana Jiřího (ročník 1943) vyučovala paní učitelka Hedvika Výchopňová a ředitelem školy byl Ladislav Zelina. Od jeho 3. třídy byl ředitelem školy Miloslav Kynčl. Zde můžeme vidět rozdíl, kdy ve škole bylo za pana Jiřího (r. 1943) mnohem více žáků a ve škole byli jak výpomocná učitelka, tak ředitel a učitel v jedné osobě. V době, kdy školu navštěvovali pan Jiří (r. 1964), paní Jarmila a pan Josef, byl ve škole již pouze jeden učitel. Pan Jiří (r. 1964) vzpomíná na svého učitele jako na přísnějšího člověka,

tak na něj vzpomíná také paní Jarmila, která byla za jeho přisnost vděčná. Učitel ji naučil hezkému krasopisu. Stejný pocit z pana učitele Trampoty měl i pan Josef. Tito tři respondenti se shodli na tom, že pan Trampota byl učitelem před důchodovým věkem. Pan Jiří (r. 1943) charakterizuje své učitele jako vstřícnější osoby, na které dnes rád vzpomíná. Z dobových fotografií (příloha 3, obr. 5 a 6) je patrné, že paní učitelka Výchopňová, která učila pana Jiřího (r. 1943), byla mladšího věku, což mohlo mít i určitý vliv na její styl výuky. Z výpovědí pana Jiřího (r. 1964), paní Jarmily a pana Josefa je patrné, že učitel bydlel se svojí rodinou v učitelském bytě naproti škole. Údajně měl pan Trampota dvě děti. Pan Jiří (r. 1964) uvedl, že učitel zastával ve škole všechny funkce. Byl ředitelem, učitelem i školníkem. V tomto se jeho odpověď rozchází s výpovědí paní Jarmily, která řekla, že funkci školnice zastávala učitelova manželka paní Trampotová. Zato pan Josef uvedl, že školnicí byla nějaká jiná paní z Miloňova, která ve škole vždy před vyučováním zatopila v kamnech. Všichni respondenti se shodli na tom, že k učiteli na návštěvu domů nikdy nechodili ani u něj nikdy na návštěvě nebyli. Tato informace mě překvapila, vzhledem k době, kdy respondenti navštěvovali školu, jsem se totiž domnívala, že se všichni v údolí navzájem znali, a tak mohl učitel své žáky například pozvat k sobě domů na návštěvu. Podle mého názoru mohly mezi důvody návštěvy dětí v učitelově domě patřit např. ukázka osobní knihovny, individuální doučování nebo jen bližší vztah mezi učitelem a žáky.

Druhou část rozhovorů s respondenty jsem zaměřovala na školu, vyučování a vybavení učeben. Pan Jiří (r. 1964), pan Josef a pan Jiří (r. 1943) jako používané pomůcky zmínili nástěnné obrazy, slabikáře a učebnice. Pan Jiří (r. 1964) řekl, že měli dokonce dvojce učebnice. Jedny zůstávaly ve škole a druhé měli žáci doma. Slabikáře zmínila i paní Jarmila, která si spolu s panem Josefem vzpomněla také na vycpaná zvířata. Zajímavé bylo, že pan Josef si vzpomněl na housle, na které pan učitel Trampota hrál v hodinách hudební výchovy. Pan Jiří (r. 1943) jmenoval také ukazovátka a pravítka. Během doby, kdy školu navštěvoval pan Jiří (r. 1943), a kdy ostatní respondenti, se změnil i systém vyučovaných předmětů. Za pana Jiřího (r. 1943) byl rozdělen český jazyk na čtení a zvlášť hodnocené psaní a cvičení řeči (příloha 3, obr. 3 a 4). Předmět dnes nazývaný matematika se v jeho době dělil na počty a měřictví. Náboženská výchova byla povinná.

Ve 3. třídě přibyla k vyučovaným předmětům vlastivěda, která se dělila na učení o vlasti a učení o přírodě. Ve 4. třídě se předměty rozšířily o ruský jazyk a ruční práce. Ostatní respondenti, kteří navštěvovali školu zhruba o 20 let později než pan Jiří (r. 1943), neměli hodiny náboženství povinné a český jazyk, počty a vlastivěda již nebyly rozděleny (příloha 3, obr. 1 a 2). Domácí úkoly dostávali všichni žáci. Pan Jiří (r. 1943) si vzpomněl, že psali úkoly každý den, ostatní se shodně uvedli, že dostávali úkoly jen občas. Přestupky řešil pan učitel Trampota rákoskou, tento zmínil pan Jiří (r. 1964), paní Jarmila doplnila klečení u tabule. Pan Josef navíc dodal, že byli trestáni metrem (pravítkem) např. výpraskem „na zadek“. Pan Jiří (r. 1943) si na používání tělesných trestů nevzpomíná, zlobivé děti pouze stávaly v koutě. Absence se řešila omluvou, většinou osobně u učitele. Na tomto způsobu omluvy se shodli všichni respondenti. Třídní schůzky ve škole probíhaly. Pan Jiří (r. 1943) si přesně nepamatuje, jak časté byly, ale ví, že pokud se vyskytl nějaký problém, řešil se okamžitě. Pan Jiří (r. 1964) si vzpomněl, že rodiče na třídní schůzky chodili v neděli. Všichni respondenti shodně tvrdí, že v období jejich žákovské docházky nedostávali školní obědy. V kronikách jsem se však dočetla, že se v Miloňově udržovaly tzv. polévkové ústavy, kdy obědy zpravidla vařily manželky řídících učitelů. Tyto polévkové ústavy jsou zmiňovány až do počátku 50. let, kdy ve škole vařila paní Zelinová. Je zvláštní, že pan Jiří (r. 1943) si na školní obědy nevzpomíná. Vybavení učeben bylo podle respondentů prosté. Paní Jarmila uvedla velké počítadlo, pan Jiří (r. 1964) si vzpomněl na kamna, ve kterých se topilo uhlím. Pan Jiří (r. 1943) porovnal vybavení tehdejších učeben s pozdější dobou, kdy on sám vyučoval na jiné škole. Díky svému srovnání došel k závěru, že v době, kdy školu v Miloňově navštěvoval, bylo její vybavení na slušné úrovni. Domnívám se, že vybavení odpovídalo době a možnostem, které učitelé měli, a z finančních i materiálních prostředků, které byly k dispozici, byla snaha školu dostatečně vybavit.

Třetí část rozhovorů byla zaměřena na osobní vzpomínky a charakteristiky prostředí žáka v době studií. Osoby, s nimiž jsem vedla rozhovor, si nepamatují na přesný počet spolužáků v době školní docházky do Miloňova. Z kronik vyplývá, že v době, kdy pan Jiří (r. 1943) nastupoval do 1. třídy, tedy v roce 1949, bylo nově zapsáno 9 dětí. V I. ročníku (tzn. 1. až 3. třída) bylo zapsáno celkem 30 dětí, ve II. ročníku (4. a 5. třída) 31 dětí.

V roce 1969, kdy do školy nastupovali paní Jarmila a pan Josef, bylo do 1. třídy zapsáno 6 dětí. Vyučování probíhalo pouze v jedné učebně pro 1. až 5. třídu, ve které bylo celkem 13 dětí. Ve školním roce 1970/71, kdy do školy nastoupil pan Jiří (r. 1964), bylo do 1. třídy zapsáno 5 dětí, v celé škole bylo 17 žáků. Vzdálenost školy od domovů jednotlivých dětí byla různá. Pan Josef se s prarodiči v 9 letech přestěhoval do domu hned vedle školy. Paní Jarmila a oba pánové Jiří měli cestu do školy dlouhou přibližně 2 km. Některé děti chodily do školy až 4 i více kilometrů. Odpověď na otázku, která se týkala zážitků a vzpomínek ze školních let, se u každého z dotazovaných autenticky lišila. Pan Jiří (1964) si při našem rozhovoru na žádný konkrétní zážitek nevzpomněl, ale uvedl, že dnes na školní léta vzpomíná rád. Bylo tam podle jeho slov krásně, i když si to jako dítě tolik neuvědomoval. Paní Jarmila mezi vzpomínkami zmínila školní výlet na Svatý Kopeček. Pan učitel Trampota objednal autobus a spolu s rodiči jeli žáci všech tříd na výlet. Pan Josef se podělil o několik vzpomínek, mezi něž patří zážitek, jak se rozplakal, když se ho pan učitel v 1. třídě zeptal na jméno. Dále se rozpomněl na to, jak ve škole se spolužáky chytali myš. Panu Jiřímu (r. 1943) nejpevněji utkvěly v paměti cesty ze školy, při kterých v potoce lovil pstruhy. Po základní škole odešel pan Jiří (r. 1964) studovat gymnázium do Vsetína, pan Josef pokračoval ve studiu na vojenském gymnáziu v Opavě. Paní Jarmila vystudovala Střední obchodní školu ve Valašském Meziříčí a pan Jiří (r. 1943) absolvoval Střední pedagogickou školu v Kroměříži. Obživou rodičů pana Jiřího (r. 1964) i paní Jarmily bylo zemědělství. Prarodiče, kteří vychovali pana Josefa, pracovali v lese. Dědeček byl hajným a babička sázela stromky. Otec pana Jiřího (r. 1943) vlastnil menší hospodářství a byl také soustružníkem, jeho nevlastní matka byla v domácnosti. Na závěr jsem se všech oslovených dotazovala, zda si pamatují zvon ve zvonici, která byla na škole umístěna, a případně k jakým účelům se používal. Nikdo z oslovených si na zvon nevzpomíná. Pan Jiří (r. 1964) se domnívá, že byl nejspíše za války odcizen. Já jsem se bohužel v kronikách o odcizení zvonu nedočetla. Pan Josef si vybavil pouze zvoničku na kopci v Miloňově, která oznamovala všechny důležité události, např. požáry, úmrtí obyvatel údolí apod.

3 ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřena na téměř zapomenutou jednotřídní, později dvojtřídní školu ve Velkých Karlovicích v údolí Miloňov. Díky vědecké rekonstrukci můžeme dnes stavbu školy zhlédnout ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kde je postavena její kopie, s patrnými rozdíly oproti původnímu originálu. Současná podoba školy v údolí Miloňov se bohužel nedochovala. Škola byla uzavřena v roce 1975 pro nízký počet žáků. Na původním místě školy stojí v současné době rodinný dům s pracovní dílnou.

V diplomové práci byl použit kvalitativní výzkum. Práce je vedena jako historicko-empirická. V historické části je zmíněna historie školství na Valašsku a školské reformy, které v zemi probíhaly. V následující části práce byl popsán kraj Valaška, postupné osidlování území Valaška a Velkých Karlovic. Dále následuje podkapitola o budování škol ve Velkých Karlovicích. Další samostatná podkapitola je věnována Valašskému muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, historickému vývoji Valašského muzea, jednotlivým areálům, edukační činnosti muzea a současnému dění v muzeu. Tato kapitola je zaměřena také na vědeckou rekonstrukci objektu školy z Velkých Karlovic – Miloňova, umístěné ve Valašské dědině. Kopie školy z Velkých Karlovic – Miloňova, kterou jsem zhlédla ve Valašské dědině Valašského muzea v přírodě, se stala inspirací pro moji diplomovou práci. V jejím rámci jsem vytvořila pracovní list pro děti I. stupně základních škol, který je součástí práce. List je určen k edukativnímu programu „Přivítání ve školním roce“. V loňském roce byl tento program nabídnut školám z širokého okolí poprvé. Děti při něm zhlédnou Valašskou dědinu, navštíví oživené expozice s výkladem tetiček, mlynáře a kováře. Cestou do školy dostanou svačinku – kynuté valašské pagáčky. Při návštěvě samotné školy se setkají s panem učitelem oblečeným v dobovém oblečení, který dětem poví o vzdělávání dětí na valašských dědinách v dřívějších dobách. Žáčky seznámí s předměty, které se ve škole používaly, a děti nahlédnou i do kabinetu pana učitele.

Metodologická část práce se v úvodu zaměřuje na srovnání podle dvou významných autorů zabývajících se kvalitativním výzkumem. Srovnání Hendla, Švaříčka a Šed'ové popisuje problematiku kvalitativního výzkumu. Samostatný výzkum byl realizován pomocí

rozhovoru s oslovenými respondenty. Respondenti jsou bývalými žáky, kteří školu v době jejího fungování navštěvovali. Polostrukturovaný rozhovor byl veden i s kurátorem stavby školy z Miloňova ve Valašském muzeu v přírodě Mgr. Zdeňkem Cviklem. Podle vyjádření Mgr. Cvikla by měl ve Valašské dědině stát jiný typ školy, tzv. škola pasekářská. Stavba kopie školy byla v plném rozsahu financována z Norských grantů a z prostředků těchto grantů byl postaven rovněž Toleranční evangelický kostel z Huslenek. Do budoucna se plánuje postavit ve Valašské dědině také katolický kostel, který na valašskou dědinu patřil. Škola je vybavena inventářem, který je pro danou dobu typický a pochází převážně ze sbírek škol z regionu Valašska. Některé inventární předměty jsou vědeckými kopiemi.

Cílem diplomové práce bylo nashromáždit informace z prozkoumaných kronik zmiňované školy a porovnat je s odpověďmi jednotlivých respondentů. Tohoto cíle bylo dosaženo. Tři oslovené respondenty vyučoval stejný učitel, pan Trampota, který byl učitelem v posledních letech před uzavřením školy. Všichni se shodli na tom, že učitel Trampota byl starší člověk přísnějších způsobů. Čtvrtého osloveného respondenta učila paní učitelka Hedvika Výchopňová a ředitelem školy byl v době jeho docházky do této školy Ladislav Zelina a od 3. třídy Miloslav Kynčl. Respondenti, s nimiž jsem vedla rozhovor, se shodli na tom, že učitelé bydleli v učitelském bytě naproti školy. Ředitelé školy bydleli v učitelském bytě, ostatní výpomocní učitelé v podnájmu. Děti na návštěvu k učitelům nebo řediteli nechodily. Ve škole se zpravidla využívalo klasických pomůcek, jako byly nástěnné mapy, obrazy se zvířaty, vycpaná zvířata, ukazovátka, pravítka. Žákům byly pravidelně zadávány domácí úkoly. Jako trestů se využívalo např. stání v koutě, klečení u tabule, případně bití pravítkem. Absence žáků byla minimální, rodiče posílali své děti poctivě do školy. Pokud absence nastala z důvodu nemoci, řešila se omluvou u učitele. Třídní schůzky probíhaly pravidelně. Školní obědy se v době docházky oslovených respondentů už nevařily. V dřívějších dobách se držely ve školách polévkové ústavy, kdy obědy ve škole většinou vařily manželky řídících učitelů. Vybavení školní učebny bylo zcela prosté. Škola měla dřevěné lavice, ve kterých byly umístěny kalamáře, ve třídě byla tabule a učitel si nosil pomůcky sám z kabinetu. Oslovení tři respondenti se již učili pouze v jedné třídě a spolužáků bylo málo. Čtvrtý respondent navštěvoval školu v době, kdy byla ještě dvoutřídká.

V roce 1949, kdy nastoupil tento respondent do školy, bylo ve škole podle kroniky z Miloňova celkem 61 žáků, z toho 30 žáků bylo vyučováno v I. třídě a 31 žáků bylo vyučováno ve II. třídě. Vzdálenost docházky dětí do školy byla různá, v průměru 2 až 3 km. V době, kdy oslovení respondenti navštěvovali školu, si již nepamatují zvon ve zvonici, která byla na škole umístěna. Rodiče oslovených respondentů pracovali převážně v hospodářství nebo v lese. Každá výpověď osloveného respondenta byla obohacujícím střípkem mojí diplomové práce. Díky nim a také díky osobitým pohledům učitelů, kteří v kronikách zachycovali události i fakta, jsem si mohla vytvořit mozaiku o jedné malé, ale přesto milé venkovské škole, která mi přirostla k srdci, ačkoli jsem o ní v počátcích svého psaní mnoho nevěděla.

V závěru své práce bych ráda citovala slova Jana Ámose Komenského z jeho díla *Velká didaktika*, z kapitoly 10.

„Moudře promluvil, kdo řekl, že školy jsou dílny lidskosti, tím totiž, že způsobují, aby se lidé stávali vpravdě lidmi“ (Komenský, 1991, s. 67).

4 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

ADAM, Josef. *Velké Karlovice 1714–2014*. Velké Karlovice: Obec Velké Karlovice, c2014. ISBN 978-80-260-6749-8.

BARTÁK, Roman. *Velké Karlovice – lidé a krajina: Velké Karlovice – people and landscape: průvodce výstavou a krajinou*. Rožnov pod Radhoštěm: ČSOP Salamandr, 2002.

BROUČEK, Stanislav a Richard JERÁBEK, (et al.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712-1.

CVIKL, Zdeněk. In *Museum vivum: sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010. ISBN 978-80-87210-43-7. ISSN 1803-1358.

CVIKLOVÁ, Helena a Marie BRANDSTETTRVÁ. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2010. ISBN 978-80-87210-20-8.

CVIKLOVÁ, Helena. In *Muzeum a škola: sborník příspěvků z konference Muzeum a škola*. Ve Zlíně: Muzeum jihovýchodní Moravy [2007]1. ISBN 978-80-87130-01-8, s. 59.

CVIKLOVÁ, Helena. In *Muzeum a škola: sborník příspěvků z konference Muzeum a škola*. Ve Zlíně: Muzeum jihovýchodní Moravy, [2011]1. ISBN 978-80-87130-20-9, s. 78.

DRÁPALOVÁ, Lenka. *Dřevěné městečko*. 3., rozšířené a doplněné vydání. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2014. ISBN 978-80-87210-45-1.

DRÁPALOVÁ, Lenka. *Jak jde kraj, tak se stroj: katalog expozice o tradičním odívání na Valašsku*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2017. ISBN 978-80-87210-62-8.

DRÁPALOVÁ, Lenka. *Jak jde kraj, tak se stroj: průvodce expozicí o tradičním odívání na Valašsku*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2016. ISBN 978-80-87210-60-4.

HASALÍK, Radek. *Pustevny*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008. ISBN 978-80-87210-12-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

IMPLEMENTACE ICT DO VZDĚLÁVÁNÍ. *Vývoj školství na našem území a současný školní systém* [online]. Investice do rozvoje vzdělávání č. CZ. 1.07/1.1.02/02.0012 GG OP VK. s. 43. [cit. 2017-06-25]. Dostupné z: http://zameklomnice.cz/pdf/implementace/docs/1_rocnik/SOS/PED/vyvoj.pdf

JULINOVÁ, Lucie. *Krátce z historie základního školství* [online]. ZKOLA Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje. Rodiče a veřejnost. Vybíráme školu. Základní školy. Stránky. 28.2.2014. 20.2.2020 [cit. 2017-06-25]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/rodice/vybirameskolu/zakladniskoly/Stranky/Kr%C3%A1tce-z-historie-z%C3%A1kladn%C3%ADho-%C5%A1kolstv%C3%AD.aspx>

KODEDOVÁ, Oldřiška a Zdeněk UHEREK. *Kapitoly z dějin českého učitelstva (1890–1938)*. Praha: SPN, 1972. Dějiny školy a výchovy.

KOMENSKÝ, Jan Amos. [Z LATINSKÉHO ORIGINÁLU DIDACTICA MAGNA PRELOŽIL OKÁL, Miloslav a DOSLOV NAPÍŠAL PŠENÁK, Jozef. *Velká didaktika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1991. ISBN 8008010223. s. 67.

KRAMOLIŠ, Čeněk. *Vlastivěda moravská II. místopis. Rožnovský okres*. Brno: Musejní spolek, 1907. s. 226.

KUTZER, Jan. *Karlovské zrcadélko*. Tiskl František Vaněk, Valašské Meziříčí, 1886. s. 71.

LIDÁK, Petr. *Mlýnská dolina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2010. ISBN 978-80-87210-22-2.

MACŮREK, Josef. *Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století: K dějinám osídlení hospodářsko-společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severo-západního Slovenska a východní Moravy*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1959. Publikace Slezského studijního ústavu v Opavě.

MIČKALOVÁ, Helena a Vojtěch BAJER. *Velké Karlovice – krajina příběhů: Velké Karlovice – landscape of stories: průvodce výstavou, krajinou a minulostí*. Rožnov pod Radhoštěm: ČSOP Salamandr, 2004.

MIČKALOVÁ, Helena. *O čem si vyprávějí Karlovjané. Pověsti, legendy a vyprávění z velkých Karlovic a okolí*. Kodiak print, Zlín. Velké Karlovice, 1995.

Muzeum. Prohlídka muzea. Dřevěné městečko. Objekty dřevěného městečka. *Furgon* [online]. In *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*.__Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/furgon.html>

NEKUDA, Vladimír (et al.). *Okres Vsetín: Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Valašské Meziříčí: Hvězdárna Valašské Meziříčí, 2002. Vlastivěda moravská. ISBN 80-7275-024-0.

O muzeu: Živé muzeum. In *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm: Národní kulturní památka* [online]. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/o-muzeu/zive-muzeum/>

PAPICA, Karel. *Osazení kraje Rožnovského*. Místní odbor Národní Jednoty Rožnov, 1911, s. 47.

POLÁKOVÁ, Zdena. *Inspiration muzejní pedagogiky*. Brno: Dětské muzeum – Centrum muzejní pedagogiky, Moravské zemské muzeum, 2010. ISBN 978-80-7028-361-5.

PŘIKRYL, František. *Farní kronika* [online]. Římskokatolická farnost Velké Karlovice, 1889 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <http://www.farnostvelkekarlovice.mablog.eu/wp-content/uploads/2014/01/Kronika-do-roku-2011.pdf>

ROMÁNKOVÁ, Eva (et al.). *Uchováno budoucím generacím: devadesát let sbírkotvorné činnosti Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2015. ISBN 978-80-87210-51-2.

Státní okresní archiv ve Vsetíně (SokA Vsetín). *Památní kniha národní školy ve Velkých Karlovicích v údolí Miloňově*. ZDŠ Velké Karlovice Miloňov, kronika 1891–1940.

ŠTIKA, Jaroslav a Jiří LANGER. *Československá muzea v přírodě*. Vydavatelství Osveta, n. p., Martin, v koprodukcí s Nakladatelstvím Profil Ostrava, 1989, 160 s. ISBN 80-217-0039-4.

ŠTIKA, Jaroslav. *Valaši a Valašsko: o původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. Tiskárna TG TISK s.r.o. Lanškroun. Rožnov pod Radhoštěm, 2015. ISBN 978-80-260-8113-5.

ŠULEŘ, Oldřich. *Je to chůze po kotárech! Povídaní o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku*. Ilustroval Antonín STRNADEL, ilustroval Karel LANGER. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-009-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

URBANOVÁ, Svatava. *Valašsko: historie a kultura*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě (Centrum pro hospodářské a sociální dějiny a Ústav pro regionální studia), 2014. ISBN 978-80-7464-499-3.

VALŮŠEK, David. *Školy v Jasenné: [1778–2005]*. Jasenná: Obec Jasenná, 2005. ISBN 80-239-6273-6.

VAŘEKA, Josef a Václav FROLEC. *Lidová architektura: encyklopedie*. 2., přeprac. vyd. 1. vyd. ilustroval Josef V. SCHEYBAL. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1204-8.

VESELSKÁ, Jiřina. *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 1925–2005*. V Rožnově pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005. ISBN 80-239-4462-2.

VLK, Radoslav (et al.). *Průvodce: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. V Rožnově pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2014. ISBN 978-80-87210-47-5.

WICHEREK, Jaroslav. *Acta musealia: Školy a vzdělávací činnost na Zlínsku ve dvacátých a třicátých letech XX. století*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2005/1. ISSN 0862-8548.

5 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Polostrukturované rozhovory

Příloha 2 – Pracovní listy pro děti ve Škole z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP

Příloha 3 – Fotodokumentace

Příloha 1 – Polostrukturované rozhovory

Polostrukturovaný rozhovor s Mgr. Zdeňkem Cviklem, kurátorem a odborným garantem odpovídajícím za stavbu školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve Valašském muzeu v přírodě, se uskutečnil dne 3. dubna 2017.

Proč byla vybrána právě škola z Miloňova?

„Škola z Miloňova se líbila některým lidem. Já osobně bych ji do výběru nevybral. Podle mého názoru by měla stát ve Valašské dědině škola pasekářská. S nízkými stropy. Tento typ školy na Valašskou dědinu moc nezapadá. V době, kdy jsme žádali o Norské granty, tak jsme věděli, že Valašská dědina je dost ustrnutá a chyběly tam obecně prospěšné a veřejné stavby – kostel, škola. Plánuje se dostavba katolického kostela. Evangelický kostel se vybral, protože se dochovaly plány od architekta Dušana Jurkoviče.“

Podle jakých plánů byla postavena škola z Miloňova u vás ve Valašském muzeu v přírodě?

„Našly se plány školy z Miloňova a dalším východiskem byla kronika, ze které jsou udělány různé výtahy. Muselo se vycházet adekvátně z podoby staveb, které se v té dané době stavěly. A ty řešil Říšský školní zákon. V roce 1866 byla prohrána bitva s Pruskem. Poté vyšel nový Říšský zákon, který řešil výšku oken, počet lavic, různé další parametry. Dle těchto ohledů jsme mohli školu zrealizovat. Při stavbě se vycházelo z adekvátních plánů a data před další přestavbou školy. Původní škola byla jen jedna místnost. My jsme tam potřebovali dostat kabinet, abychom mohli uschovat sbírkové předměty, které patřily do školy. Plány odpovídají rozměrově prvotnímu plánu. Stavba je ve skutečnosti menší než podle plánu, který máme. Je to z důvodu, že by tvořila dominantu vesnice, což by byl nesmysl. Dominantou musí být kostel. Na Stráni jsme potřebovali snížit výšku.“

Proběhla nějaká úprava projektu oproti původním plánům školy z Miloňova?

„Ve Valašském muzeu v přírodě máme postavenou rekonstrukci tohoto objektu z dochovaného plánu stavby obecné školy v údolí Miloňov z roku 1888. U původního objektu došlo k několika přestavbám. Když se dělala koncepce školy, tak byla v našem muzeu plánovaná úplně jiná budova, která byla i jinak dispozičně řešena. Všechny koncepce vznikly v 90. letech. Celou koncepci v té době připravovala tehdejší náměstkyně paní Mgr. Jiřina Veselovská a Mgr. Jan Palach. Tito dva zmínění lidé navrhli celou tu koncepci, takže došlo ke změně dostavby koncepce Valašské

dědiny. Vznikly postupně nové stavby a několik dalších staveb byly transfery, které jsme přesouvali.“

Z jakých finančních prostředků byla škola financována? Z jaké části bylo přispěno Norským grantem?

„Žádnou měrou muzeum na stavbu školy nepřispívalo. Všechny nové stavby, které byly v době Norských grantů realizovány, byly granty i zaplacený.“

Jak probíhal stavební dozor a kdo stavbu provedl?

„Realizace stavby (nejen školy) probíhala v rámci více firem z regionu Valašska, abychom podpořili region. Zpočátku se to ukázalo jako mylné řešení, za což jsme byli pokutováni, ale v současné době to požadujeme zpátky, protože jsme nepochybili. A Norské granty nám byly přiznány. Jednali jsme správně. Školu, ale i Toleranční kostel z Huslenek provedla firma Juráň z Ústí u Vsetína. Odborným garantem školy byl Mgr. Zdenek Cvikl. 1x týdně jsme se scházeli na kontrolní dny, kde se řešily stavební technologie. Výstavba školy trvala od března 2007, nejdříve se muselo vytyčit stavební místo. Dále jsme byli dost svázáni legislativou týkající se požárních zákonů.“

Stála před touto školou z Miloňova ve Valašské dědině nějaká jiná škola?

„Finální objekt školy jsme v muzeu nikdy neměli. Bylo nám však jasné, že škola na Valašskou dědinu vždy patřila a v naší expozici chyběla. Využívalo se Fojtství, protože jsme se dočetli, že v Horní Lidči na Fojtství v určitém období školní třída byla. Ve Valašské dědině jsme dříve měli nainstalovanu jednu místnost umístěnou ve Fojtství z Lidečka. Celou tuto koncepci od začátku zpracovávala kolegyně Mgr. Jaroslava Langrová, která pořídila převážnou část sbírek ze škol z Valašského regionu. Byly to sbírky ze 70. až 80. let, kdy se dalo mnoho věcí získat.“

Odkud pochází zařízení prostor u vás ve škole?

„Popis vybavení školy z Miloňova jsme nenašli. Při vybavení se vycházelo z adekvátních situací, co ve škole bylo po poradě s muzeem v Přerově, které je zaměřeno na školství, a na základě studií škol z daného období. Z vybavení jsme měli tabule, dále obraz Františka Josefa I., vybavení kabinetu je ze škol Valašska. Dělali jsme i kopie některých věcí, např. lavic, kterých jsme tolik neměli. Přidělávaly se i tabulky, také kalamáře, které se vyráběly ve Valašském Meziříčí. Nově jsme museli vybavit školu zvonem, který nám dělal pan Kadlec z Nového Hrozenkova. Ten podle rozměru zvoníčky určil velikost zvonu. Ještě nám chybí označení školy ,Národní škola Františka

Josefa I. ' Zvon se využívá, protože je škola umístěna na Stráni. Nebo se využívá zvon na zvonici. Význam zvonu je zcela jasný: svolával, ohlašoval požáry. "

Polostrukturovaný rozhovor se uskutečnil ve Velkých Karlovicích dne 16. března 2017. Oslovený respondent se jmenuje Jiří Jurečka, rok narození 1964, bytem Velké Karlovice, t. č. místostarosta obce Velké Karlovice.

Kdo Vás ve škole učil?

„Ve škole byl pouze 1 učitel na 5 tříd, pan Trampota. “

Jaké měl Váš učitel charakterové, povahové vlastnosti, přednosti?

„Pamatuji si na něj jako na přísnějšího člověka. Už to byl starší pán před důchodem. “

Bydlel/i učitel/é v učitelském bytě? Měl/i rodinu?

„Učitel zastával všechny funkce, byl ředitelem, učitelem i školníkem. Bydlel naproti škole, v bytu pro učitele. Pan Trampota byl ženatý, měl dceru a syna. “

Chodil/a jste někdy k panu učiteli na návštěvu?

„Nechodili. “

Jakých pomůcek pan učitel ve škole používal?

„Jako pomůcky se využívaly učebnice, dokonce dvoje, abychom je nemuseli nosit do školy. Jedny byly ve škole, druhé jsme měli doma. Učitel využíval i obrázky, které se daly srolovat jako mapa a na těch byly nakresleny např. zvířata, učitel na ně ukazoval a popisoval obrázek. “

Jaké předměty se vyučovaly?

„Učitel vyučoval pět tříd souběžně. Třidu měl rozdělenou, od 1. do 5. třídy děti seděly po lavicích. V první lavici seděly děti z 1. třídy, ve druhé lavici děti z 2. třídy atd. Učitel k probírané látce většinou něco řekl a pokračoval v látce další třídy. Tím jsme poslouchali učivo jiné třídy. V době, kdy jsem chodil do školy, vyučovaly se předměty český jazyk, matematika, psaní, základy zeměpisu, dějepis, tělesná výchova, pracovní činnosti. “

Dostávali jste domácí úkoly? Pokud ano, jak často?

„Domácí úkoly jsme dostávali občas. “

Jaké byly tresty, kterých učitel používal?

„Když jsem chodil do školy, byly ještě povoleny tělesné tresty, dostávali jsme rákoskou. Za což jsem vděčný. Pokud jsme vyvedli nějakou klukovinu nebo jsme dostali ve škole nějaký tělesný trest, tak jsme doma raději nic neřekli. Kdybychom to řekli doma, tak bychom dostali ještě doma. Ale pro výchovu to mělo určitý smysl.“

Jak byla řešena školní docházka? Omluvená a neomluvená absence?

„Školní docházka se řešila omluvenou a neomluvenou absencí.“

Probíhaly třídní schůzky? Pokud ano, pamatujete si, jak často?

„Třídní schůzky probíhaly pravidelně každé čtvrtletí a většinou byly v neděli. Zpočátku jsem chodil do školy ještě v sobotu, potom ke konci se to zrušilo a chodilo se od pondělí do pátku.“

Vařily se v době, kdy jste navštěvoval/a školu v Miloňově, obědy pro žáky?

„Ne, nosili jsme si svačinu.“

Jaké bylo vybavení školních tříd? Kabinetu učitele?

„Vybavení učeben bylo prosté, dřevěné lavice, kalamáře, měli jsme zákaz používat kuličková pera nebo propisky, psali jsme klasickým inkoustovým perem, kupovaly se špičky na pera a namáčely se do kalamáře. Nesmělo se na ně moc tlačit, jinak vznikaly kaňky. V učebně byly ještě kamna na uhlí. Podmínky byly takové, že v zimě tam byla zima, v létě zase horko. V 5. třídě v zimě už bylo u kamen dobře. Polínka z našich domovů do kamen se nosit nemusela. V dřívější době, když byly kamna na dříví, musely děti nosit polínko k topení. Škola byla částečně zděná a částečně dřevěná. Úplně původní část školy byla dřevěná, přístavba byla zděná a domnívám se, že sociální zařízení a šatny byly dřevěné.“

Kolik jste měl/a ve škole spolužáků?

„To už si přesně nepamatuji, ale bylo nás tam málo, možná do 15.“

Jak daleko jste musel/a chodit do školy?

„Bydliště bylo od školy vzdáleno 2,5 km, cesta do školy trvala přibližně 30 minut, ze školy i 3 hodiny. Nad námi bydlel ještě souseď z Benešek, který to měl do školy 4,5 km. V zimě jsme se do školy většinou dostali.“

Jak vzpomínáte na školní léta? Máte nějaký zážitek ze školy?

„Na žádný si nemůžu vzpomenout. Dnes už vím, že ve škole bylo krásně, tenkrát jsem si to neuvědomoval, dnes bych se tam vrátil rád. Dříve byla škola preferovaná, hlavní slovo v obci měl pan starosta, pan učitel a pan farář. O panu Salomonovi Reichovi, který byl v Karlovicích starostou do roku 1900, byla také zmínka. Byl to velký člověk, řekl bych, že to byl „Pan Člověk“, lidé ho měli v úctě a měli ho rádi, choval se lidsky. Pro Karlovice udělal mnoho věcí. Byl majitelem skláren, kde bylo zaměstnáno mnoho lidí z Karlovic.“

Chodil/a jste v Miloňově od 1. do 5. třídy? Kam jste potom přešel/a na školu? Jakou školu jste šel/šla studovat po základní škole?

„V posledních letech fungovala škola jako jednotřídní škola, chodil jsem do školy do 5. třídy, v roce 1975 se škola zavírala pro malý počet žáků. Poté se přešlo na měšťanskou školu T. G. Masaryka do středu obce, kterou jsem navštěvoval do 8. třídy, a pak jsem přešel na gymnázium.“

Jakou profesi měli Vaši rodiče?

„Rodiče pracovali jako zemědělci, otcův otec vstoupil do kolchozu, poté jsme vystoupili a znovu se vrátili, protože jako děti gulagu bychom se nedostali na školy.“

Pamatujete si na zvon ve zvonici, který byl na škole umístěn? Byl tam i za Vás, používal se, pokud ano, k jakým příležitostem?

„Zvonička, která byla na škole, už za nás na škole nebyla, to bychom my kluci vyvedli nějakou klukovinu.“

Druhý polostrukturovaný rozhovor se uskutečnil ve Velkých Karlovicích dne 16. března 2017. Oslovená respondentka se jmenuje Jarmila Plánková (rozená Holčáková), rok narození 1963, bytem Velké Karlovice, profese: vedoucí jídelny MŠ ve Velkých Karlovicích.

Kdo Vás ve škole učil?

„Ve škole nás učil pan Trampota.“

Jaké měl Váš učitel charakterové, povahové vlastnosti, přednosti?

„Pan Trampota mi přišel přísný. Ale musím tomu poděkovat, díky němu jsem se naučila hezky psát. Dbal na krasopis. Když jsem přešla potom do školy, tak mě za něj chválili. Možná i díky kalamáři

a špičkám, které se namáčely do inkoustu, jsme museli hezky a úhledně psát. Byl to starší pán, před důchodem, ale měla jsem ho ráda, i jeho manželku.“

Bydlel/i učitel/é v učitelském bytě? Měli rodinu?

„Bydlel naproti škole, v učitelském bytě, se svými dětmi a se svou manželkou, která zastávala funkci školnice.“

Chodil/a jste někdy k panu učiteli na návštěvu?

„Ne, nikdy jsme k němu na návštěvu nechodili.“

Jakých pomůcek pan učitel ve škole používal?

„Z pomůcek se používaly slabikáře a pak si pamatuji, že učitel používal mnoho vycpaných zvířat, hlavně ptáků, na kterých nám látku ukazoval.“

Jaké předměty se vyučovaly?

„Celkem bylo 5 ročníků a byli jsme v jedné třídě. Vyučovaly se předměty čtení, psaní, počty, vlastivěda, tělesná výchova a pracovní činnosti. Tělesná výchova probíhala formou her, např. hra na peška. U školy jsme měli zahradu, kde probíhaly pěstitelské práce. Vyučování probíhalo tak, že pan Trampota zadal nějaký úkol z učebnice nebo čítanky a my jsme pracovali na zadaném úkolu a on se věnoval jinému ročníku. Za nás se vyučovalo i náboženství.“

Dostávali jste domácí úkoly? Pokud ano, jak často?

„Domácí úkoly jsme dostávali, pamatuji si, že jsem první úkol dělala sama. Rodiče pracovali v zemědělství, tak nebyl čas k tomu, aby nám pomáhali s učením.“

Jaké byly tresty, kterých učitel používal?

„Kázeň se řešila tím, že žáci klečeli u tabule. Děti v učebně často běhaly a pan Trampota vyžadoval kázeň, tak za trest klečeli. Byl to jeho výchovný styl.“

Jak byla řešena školní docházka? Omluvená a neomluvená absence?

„Omluvené hodiny se řešily osobní omluvou.“

Probíhaly třídní schůzky? Pokud ano, pamatujete si jak často?

„Třídní schůzky ve škole probíhaly pravidelně, čtvrtletně.“

Vařily se v době, kdy jste navštěvoval/a školu v Miloňově, obědy pro žáky?

„V době, kdy jsem navštěvovala školu, nosili jsme si do školy svačtinu. Výuka končila už kolem poledne, takže jsme to zvládli pouze se svačinou. V té době se ještě obědy nevařily.“

Jaké bylo vybavení školních tříd? Kabinetu učitele?

„Pamatuji si, že vedle naší třídy byla ještě jedna učebna, ve které se neučilo. Školní učebna byla vybavena prostě, pamatuji si, že tam bylo velké počítadlo.“

Kolik jste měl/a ve škole spolužáků?

„Bylo nás málo. Když jsem chodila do školy, byli jsme tam skoro všichni rodina. Do školy se mnou chodila moje mladší sestra, dále bratrance, kteří byli také Holčákovi, a ještě tam se mnou chodil vzdálený bratranec. Ostatní byli už z jiných rodin.“

Jak daleko jste musel/a chodit do školy?

„Do školy jsem chodila asi 2 km. Škola byla zhruba uprostřed údolí.“

Jak vzpomínáte na školní léta? Máte nějaký zážitek ze školy?

„Každým rokem se jezdilo i s rodiči na školní výlety a byl to hezký zážitek. Pan Trampota objednal autobus. Jeden z rodičů vzal i harmoniku a jeli jsme na Svatý Kopeček u Olomouce. Mám na to hezkou vzpomínku. Tenkrát jsem byla s tatínkem, maminka tehdy nebyla, protože se nám narodil mladší bratr, ale bylo to takové rodinné. Ještě jsme chodili na výlety do okolí školy. A také si pamatuji na táboráky.“

Chodil/a jste v Miloňově od 1. do 5. třídy? Kam jste potom přešel/přešla na školu? Jakou školu jste šel/šla studovat po základní škole?

„Ano, chodila jsem v Miloňově od 1. do 5. třídy. Po základní škole jsem šla na Střední obchodní školu do Valašského Meziříčí.“

Pamatujete si na zvon ve zvonici, který byl na škole umístěn? Byl tam i za Vás, používal se, pokud ano, k jakým příležitostem?

„Ve škole si pamatuji ještě na zvonici, která byla umístěna přímo na škole. Zvon tam za nás už nebyl.“

Třetí polostrukturovaný rozhovor se uskutečnil ve Velkých Karlovicích 3. března 2017. Oslovený respondent se jmenuje Josef Janota, rok narození 1963, bytem Velké Karlovice, profese: dělník na pile ve Velkých Karlovicích.

Kdo Vás ve škole učil?

„Ve škole nás učil pan Trampota.“

Jaké měl Váš učitel charakterové, povahové vlastnosti, přednosti?

„Pana Trampotu jsem vnímal jako přísnějšího člověka. Byl to pán před důchodem, možná byl i trochu nervózní z nás dětí. V době, kdy jsem chodil do školy, si pamatuji ještě na školnici. Byla to malá paní, která bydlela taky v Miloňově. Uklízela ve škole, a když jsme v zimě ráno přišli do školy, bylo už zatopeno. Nejspíše zatopovala ona.“

Bydlel/i učitel/é v učitelském bytě? Měli rodinu?

„Ano, bydlel v učitelském bytě se svou manželkou a syny. Slyšel jsem, že i jednoho svého syna bil a byl na něj hodně přísný. Paní Trampotová nás ve škole hlídala, když pan Trampota někam musel odejít.“

Chodil/a jste někdy k panu učiteli na návštěvu?

„K učiteli jsme na návštěvu domů nechodili.“

Jakých pomůcek pan učitel ve škole používal?

„Učitel ve škole používal dřevěný metr, knihy, slabikáře, nástěnné obrazy, na kterých byly zvířata, křídly nosil z kabinetu, do kterého jsme téměř nechodili, kalamáře jsme měli v lavicích a nejvíce si pamatuji, že měl housle, které používal v hudební výchově.“

Jaké předměty se vyučovaly?

„Z předmětů, které se vyučovaly, tak to byl český jazyk, matematika, počty, vlastivěda, ruština, hudební výchova, náboženství, které bylo dobrovolné – pamatuji si, že do školy přicházel kněz –, a tělesná výchova. V tělesné výchově se chodilo v příznivém počasí ven, kde se hrály míčové hry – fotbal, vybíjená, dále jsme hráli hru na peška, zlatou bránu. V nepříznivém počasí jsme šli cvičit do vedlejší třídy, kde to bylo prázdné. Za nás už tam nebyly lavice, tak jsme cvičili tam. Například závody s kruhem nebo nějaké pobíhání po třídě.“

Dostávali jste domácí úkoly? Pokud ano, jak často?

„Domácí úkoly jsme dostávali, pamatuji si, že jsem doma vypracovával úkoly.“

Jaké byly tresty, kterých učitel používal?

„Káral nás tím, že jsme dostávali metrem, museli jsme klečít u tabule. Pokud jsme něco provedli, stejně se nedalo ani utéct. Lavice byly spojené, takže nebylo kde utéct.“

Jak byla řešena školní docházka? Omluvená a neomluvená absence?

„Absence se řešila omluvou u učitele. Do školy jsme chodili pravidelně, mimo nemoci. Já jsem bydlel vedle školy, když jsem byl nemocný a už jsem se cítil lépe, stejně jsem nemohl jít ven, protože by mne učitel viděl a musel bych jít hned do školy.“

Probíhaly třídní schůzky? Pokud ano, pamatujete si, jak často?

„Třídní schůzky probíhaly, chodil na ně děda. V prvních letech jsem míval ve škole jedničku. Až jsem přešel na měšťanskou školu, tak přišel děda a říkal, jestli se nezačneš učit, pojeděš zpět za mámou.“

Vařily se v době, kdy jste navštěvoval školu v Miloňově, obědy pro žáky?

„V době, kdy jsem chodil do školy, tak se obědy už nevařily, Nosili jsme si do školy svačinu. V 8 hodin jsme začínali s vyučováním, potom byla velká přestávka, dali jsme si svačinu. Škola byla většinou do 12 hodin, pak se šlo domů.“

Jaké bylo vybavení školních tříd? Kabinetu učitele?

„Vybavení bylo zcela prosté. Dřevěné lavice, kalamáře, tabule. Na kabinet si nepamatuji.“

Kolik jste měl/a ve škole spolužáků?

„Bylo nás málo, přesný počet si nepamatuji.“

Jak daleko jste musel/i chodit do školy?

„V prvních dvou letech jsem chodil do školy něco přes 1 km, od 3. třídy jsme se přestěhovali a bydleli jsme vedle školy.“

Jak vzpomínáte na školní léta? Máte nějaký zážitek ze školy?

„Já vzpomínám na vše v dobrém. I na vojnu vzpomínám rád. Dříve to člověk vnímal jinak, teď když si na to vzpomenu, tak vzpomínám rád. Můj velký zážitek byl ten, když jsem přišel do 1. třídy a pan učitel se mne zeptal, jak se jmenuji, a já jsem se rozplakal. Také si pamatuji, jak jsme ve škole naháněli myš. Na školní výlety si nepamatuji, neutkvělo mi to v paměti. A ještě si vzpomínám, jak se do Miloňova přestěhovalo jedno děvče a my kluci jsme ji poštipovali do zadnice. V brzké době přišel do školy dopis od rodičů se stížností. Pan Trampota se na rodiče ohradil s tím,

ať si dcera se situací poradí sama, a pokud to dcera nevydrží, ať změní školu. Ona to nevydržela a odešla jinam. Ještě se slavily Vánoce ve škole, nacvičili jsme nějaké básničky, písničky a byly nám rozdány dárky. Nejvíce jsme se těšili na prázdniny.“

Chodil jste v Miloňově od 1. do 5. třídy? Kam jste potom přešel/a na školu? Jakou školu jste šel/šla studovat po základní škole?

„Chodil jsem do školy v Miloňově od 1. do 5. třídy v letech 1969 až 1974. Po měšťanské škole, po 8. třídě jsem odešel na vojenské gymnázium do Opavy. Odcházel jsem v roce 1977 a studoval do roku 1981. Po gymnáziu jsem šel na 2 měsíce na vysokou školu. Odešel jsem a šel na vojnu, a poté do zaměstnání.“

Jakou profesi měli Vaši rodiče?

„Vychovával mě děda s babičkou. Děda byl hajným, babička sázela stromky v lese. Moje matka pracovala na pile a potom odešla do Košic.“

Pamatujete si na zvon ve zvonici, který byl na škole umístěn? Byl tam i za Vás, používal se, pokud ano, k jakým příležitostem?

„Na zvonici, která byla na škole, si pamatuji, ale zvon tam za nás už nebyl. Nahoře v Miloňově byla zvonice, na kterou se zvonilo, a ta byla slyšet daleko.“

Čtvrtým osloveným respondentem, se kterým jsem vedla polostrukturovaný rozhovor, byl pan Jiří Křenek, ročník 1943. Rozhovor se uskutečnil 4. dubna 2017.

Kdo Vás ve škole učil?

„Učila mě paní učitelka Hedvika Vychopňová, ředitelem školy byl Ladislav Zelina (pozdější rektor nebo děkan pedagogického institutu v tehdejší Gottwaldově), od 3. třídy byl ředitelem školy Miloslav Kynčl.“

Jaké měl Váš učitel charakterové, povahové vlastnosti, přednosti?

„Učitelé byli vstřícní, rád na ně vzpomínám.“

Bydlel/i učitel/é v učitelském bytě? Měli rodinu?

„Pan ředitel bydlel v učitelském domě, učitelé v podnájmu.“

Chodil/i jste někdy k panu učiteli na návštěvu?

„Já jsem na návštěvě nebyl.“

Jakých pomůcek pan učitel ve škole používal?

„Klasické pomůcky, obrazy, mapy, pravítka, ukazovátka, vycpaná zvířata apod.“

Jaké předměty se vyučovaly?

„Jazyk český: čtení a zvláště hodnocené psaní a cvičení řeči, prvouka, počty a měřictví, náboženská výchova, hudební výchova, tělesná výchova – to jsou předměty z 1. i 2. třídy. Cvičení probíhalo venku, tělocvična nebyla, byli jsme vlastně stále v přírodě.

Ve 3. třídě přibyly učení o vlastivědě a přírodě – taky každé zvláště, zvláště psaní, ve 4. třídě byly předměty rozšířeny o jazyk ruský, ruční práce.“

Dostávali jste domácí úkoly? Pokud ano, jak často?

„Dostávali, každý den.“

Jaké byly tresty, kterých učitel používal?

„Stání v koutě, nepamatuji, že by byly používány nějaké tresty, ale ukazovátka ve třídě bylo.“

Jak byla řešena školní docházka? Omluvená a neomluvená absence?

„U mne byla absence minimální, jak je na vysvědčení uvedeno, škola měla přednost před pracemi doma.“

Probíhaly třídní schůzky? Pokud ano, nepamatujete si, jak často?

„Nepamatuji se, mám pocit, že v případě potřeby jednali učitelé s rodiči osobně.“

Vařily se v době, kdy jste navštěvoval školu v Miloňově, obědy pro žáky?

„Nevařily.“

Jaké bylo vybavení školních tříd? Kabinetu učitele?

„Bylo na slušné úrovni – porovnávám i s dobou, kdy jsem sám učil.“

Kolik jste měl ve škole spolužáků?

„To přesně nevím. Jednalo se o malotřídní školu, byly spojeny 1. a 2. ročník v jedné třídě a 3., 4. a 5. ročník ve třídě druhé.“

Jak daleko jste musel/i chodit do školy?

„To bylo různé, já přibližně 2 km.“

Jak vzpomínáte na školní léta? Máte nějaký zážitek ze školy?

„Vzpomínám dobře, hlavně na cesty ze školy spojené s lovením pstruhů v potoce. V Miloňově byla líheň pstruhů a je dosud. Obhospodařovali ji rybáři – s porybným jsme měli my kluci osobní zkušenost.“

Chodil jste v Miloňově od 1. do 5. třídy? Kam jste potom přešel na školu? Jakou školu jste šel studovat po základní škole?

„Do Miloňova jsem chodil 1. až 5. třídu, pak jsem přešel na osmiletou střední školu do Velkých Karlovic a po skončení jsem absolvoval Střední pedagogickou školu v Kroměříži a celý život pracoval jako učitel.“

Jakou profesi měli Vaši rodiče?

„Otec byl majitelem menšího hospodářství a taky pracoval jako soustružník, posléze jako mistr výroby na pile v Karlovicích, nevlastní matka byla v domácnosti.“

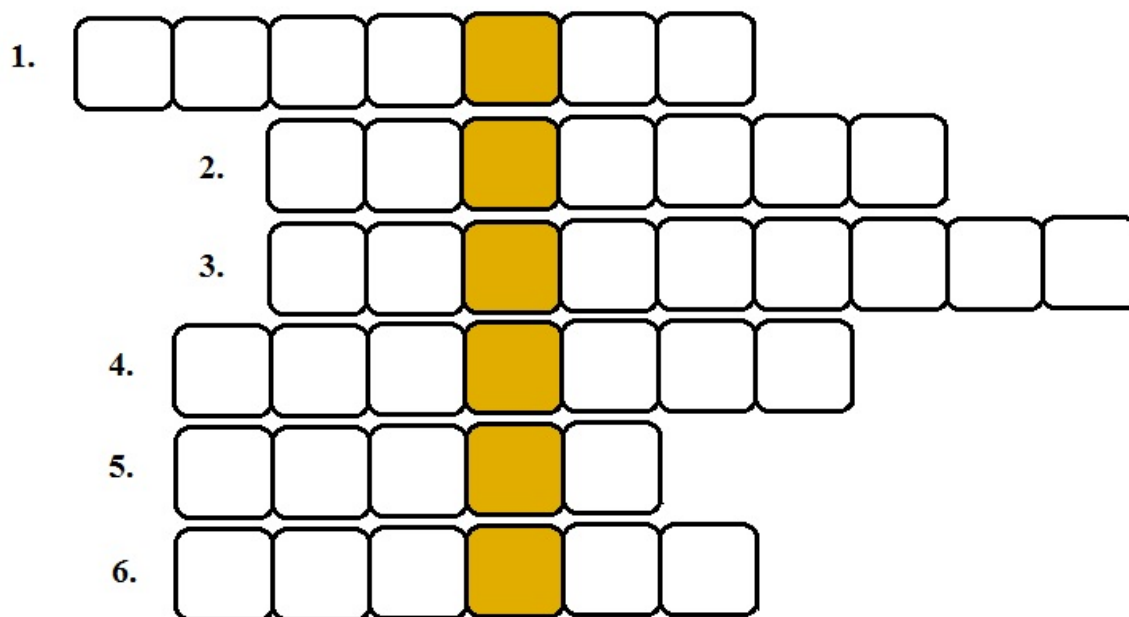
Pamatujete si na zvon ve zvonici, který byl na škole umístěn? Byl tam i za Vás, používal se, pokud ano, k jakým příležitostem?

„To si nepamatuji.“

Příloha 2 – Pracovní list pro děti ve Škole z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP

Úkol 1: Vyluštěte křížovku, která Vám napoví chybějící slovo z krátké rýmovačky. Slovo poté dopište na volnou linku u rýmovačky dole.

1. Jak se jmenoval předmět, který učitel používal jako ukazovátko?
2. Jak se jmenovala kniha, která sloužila ke čtení zejména v 1. a 2. ročníku?
3. Jak se jmenuje hudební nástroj umístěný v rohu učebny ve škole z Miloňova?
4. Jak se jmenovala svačinka (placička), kterou jste dostali při prohlídce?
5. V čem se přes zimu topilo?
6. Jak se jmenuje místo k sezení ve škole?

Ve Valašské dědině na _____,

stojí škola malá,

jmenuje se Škola z Velkých Karlovic z Miloňova.

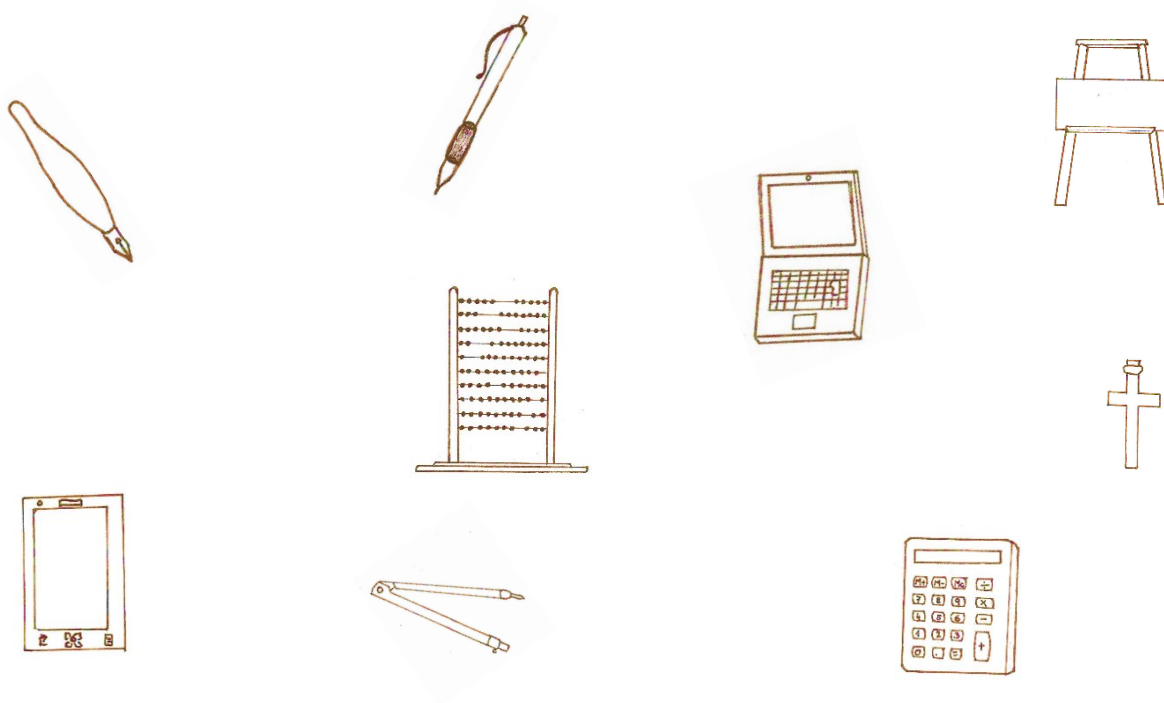
Úkol 2: Napište vlastní jméno na linku pomocí dobového písma. Vyzkoušejte si, jak se podepisovaly děti v dřívější době.

A B C D E F G H Ch I J K L M N O

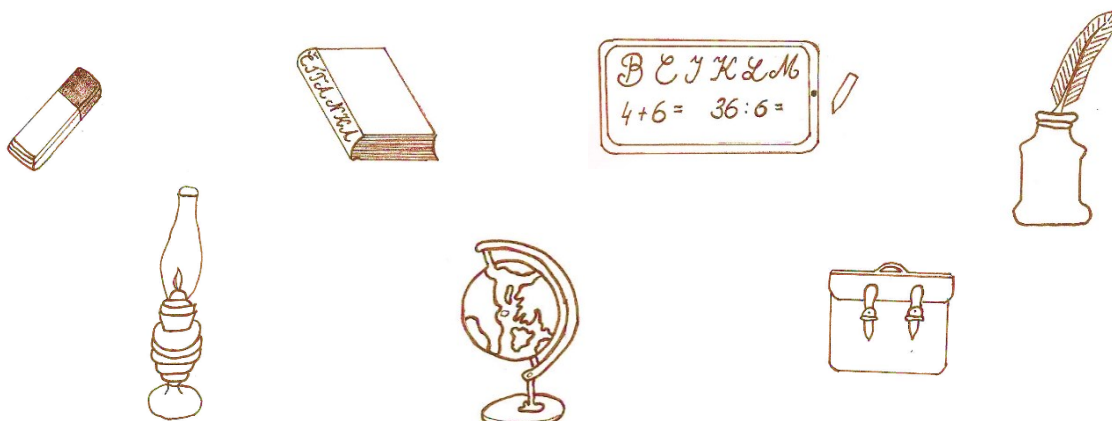
P R S T U V W X Y Z

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

Úkol 3: Zakroužkujte předměty, které děti v dřívější době používaly k výuce nebo byly součástí třídy. Můžete napsat název zakroužkovaných předmětů.

Úkol 4: Spojte předměty s počátečním písmenem podle toho, jak se jmenují.

K G P A

Č T G

Úkol 5: Spočítejte, kolik je jednotlivých stejných obrázků, a číslo napište. Poté sečtěte spočítané předměty.

6 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Vysvědčení paní Jarmily, I. třída

školní rok: 1969/1970

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

Základní devítiletá škola
- 1. až 8. ročník -
na Vel. Karlověleh údolí Mlýnské

Třída I. Číslo v třídním výkazu 5. Školní rok 1969/1970
Ročník 1.

VYSVĚDČENÍ

Jméno a příjmení: Jarmila HOLČÁKOVÁ
Den, měsíc a rok narození: 15. ledna 1963
místo: Vsetín, okres: Vsetín
Národnost: česká Státní příslušnost: ČSSR

	I. pololetí	II. pololetí
Chování		1
Prospěch v učebních předmětech		
Český jazyk		1
Ruský jazyk		.
Počty		1
Vlastivěda		.
Tělesná výchova		1
Výtvarná výchova		1
Psaní		.
Hudební výchova		1
Pracovní vyučování		1

SEVT - 48 212 9 - 1.-5. ročník ZŠ Školní 4 - 880 491/1 - 1969

Zdroj: paní Jarmila (r. 1963)

Obr. 2 Vysvědčení paní Jarmila, V. třída

školní rok: 1973/1974

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

Základní devítiletá škola
- 1. až 8. ročník -
na Vel. Karlověleh údolí Mlýnské

Třída V. Číslo v třídním výkazu 14. Školní rok 1973/1974
Ročník 5.

VYSVĚDČENÍ

Jméno a příjmení: Jarmila Holčáková
Den, měsíc a rok narození: 15. ledna 1963
místo: Vsetín, okres: Vsetín
Národnost: česká Státní občanství: ČSSR

	I. pololetí	II. pololetí
Chování	1	1
Prospěch v povinných předmětech		
Český jazyk	2	2
Ruský jazyk	2	2
Počty	2	2
Vlastivěda	2	2
Tělesná výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Pracovní vyučování	1	1

SEVT - 48 212 9 - 1.-5. ročník ZŠ Školní 2 - 880 491 - 1973

Obr. 3 Školní zpráva pan Jiří (r. 1943),
I. třída, školní rok: 1949/1950

Obr. 4 Vysvědčení pan Jiří (r. 1943), IV. třída
školní rok: 1952/1953

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA.
 Dvoj. třídní národní škola na Milonově v Vel. Karlovicích,
 okres Vsetín
 Třída I. Školní rok 1949/1950
 Číslo tříd. výkazu 3.

Školní zpráva.

Jiří Křemek
 narozený dne 7. listopadu 1943, rodní obec Vel. Karlovice
 okres Vsetín, náboženství řím. katol.
 začal chodit do školy vůbec dne 1. září 1949 v Milonově
 do zdejší školy dne 1. září 1949. Jako žák prvního postup. ročníku
 byl... třídně... takto:

Poleletí	I.	II.	
Chování			
Povinné předměty:			
Jazyk český	1. a 2. postup. ročník	Čtení	1
	3. a vyšší postup. ročník	Psaní a cvičení řeči	1
Jazyk ruský			
Prvouka		1	
Vlastivěda:	Učení o vlasti	1	
	Učení o přírodě	1	
Počty a měřictví		1	
Psaní			
Kreslení			
Ruční práce			
Náboženská výchova		1	
Hudební výchova		1	
Tělesná výchova		1	
Zájemné kroužky:			
1. pololetí			
2. pololetí			

Všechna práva vyhrazena. 2-2539-49. 111-07

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA
 národní škola v Milonově ve Velkých Karlovicích
 okres Vsetín, kraj Gottwaldovský
 Škola dvoj. třídní Třída I Číslo tříd. výkazu 3 Školní rok 1952/1953

VYSVĚDČENÍ

o prospěchu a chování za I. a II. pololetí

Jiří Křemek žák 4. postupného ročníku
 Data narození: den 7. měsíc listopad rok 1943
 místo Velké Karlovice okres Vsetín
 Začal chodit do národní školy v Milonově dne 1. září 1949.

Poleletí	I.	II.
Chování	1	1
Povinné předměty:		
Jazyk český	2	1
Jazyk ruský	1	1
Vlastivěda	Učení o vlasti	2
	Učení o přírodě	2
Počty a měřictví	1	1
Psaní	2	2
Kreslení	2	2
Ruční práce	1	1
Náboženská výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Tělesná výchova	1	1

Sútní pedag. nakladatelství. Všechna práva vyhrazena. 31628-3-52. 111-07

Zdroj: pan Jiří (r. 1943)

Obr. 5 Školní třída z Miloňova s třídní učitelkou Hedvikou Výchopňovou

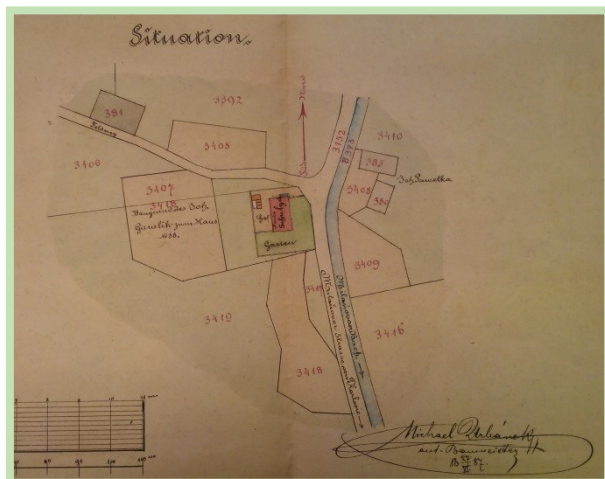
Zdroj: pan Jiří (r. 1943)

Obr. 6 Školní třída z Miloňova s třídní učitelkou Hedvikou Výchopňovou

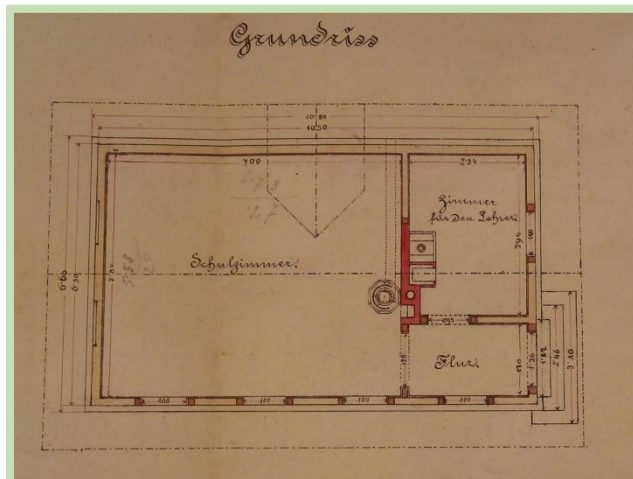

Zdroj: pan Jiří (r. 1943)

Obr. 7 Plán situace školy v Miloňově
z 27. června 1887

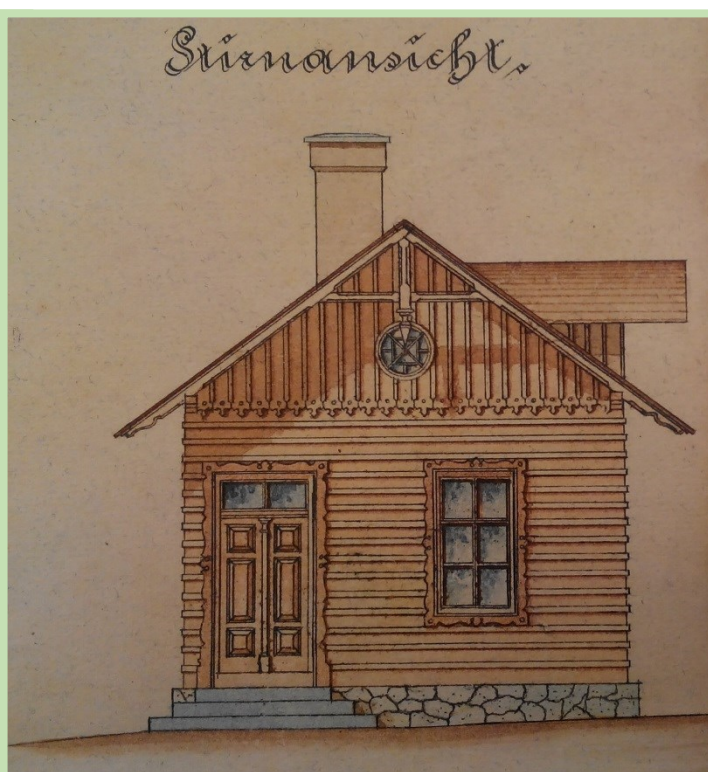
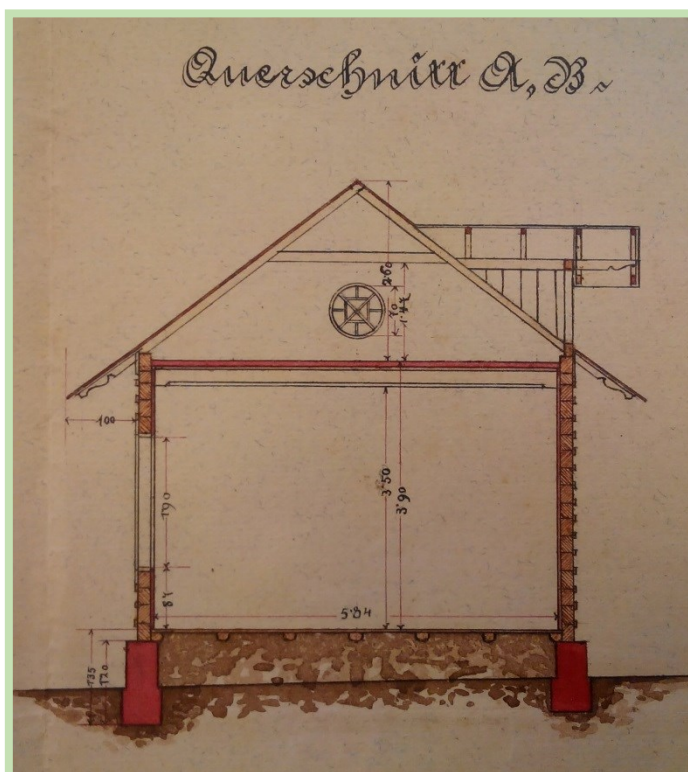

Obr. 8 Půdorys školy v Miloňově
z 27. června 1887

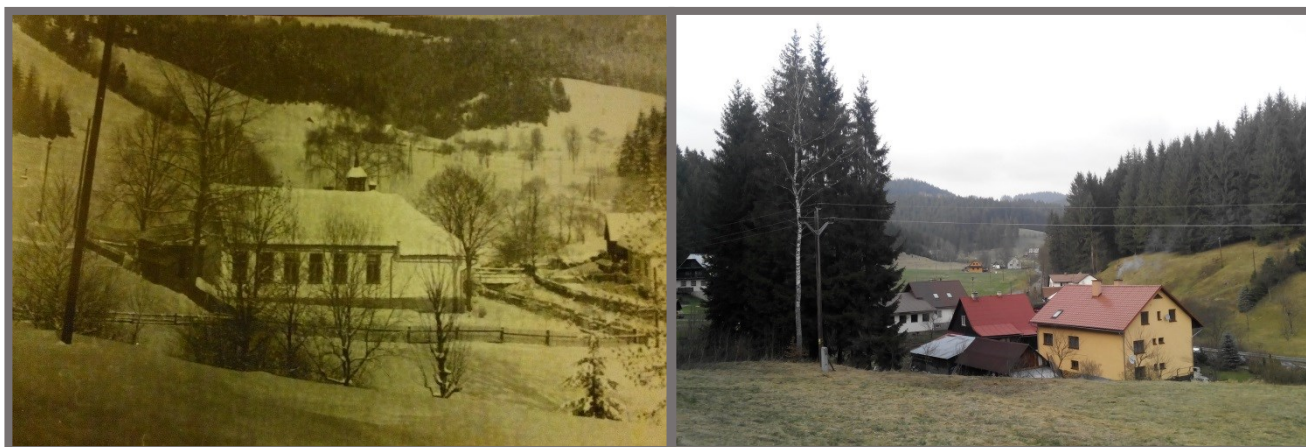
Zdroj: (SokA Vsetín, Kronika školy z Miloňova 1891 – 1940)

Obr. 9 Průřez a profil stavbou školy z Velkých Karlovic – Miloňova z 27. června 1887

Zdroj: (SokA Vsetín, Kronika školy z Miloňova 1891 – 1940)

Obr. 10 Pohled na školu v Miloňově z roku 1950 a z roku 2017

Zdroj: pan Josef (r. 1963)

Zdroj: autorka

Obr. 11 Pohled na školu v Miloňově z roku 1950 a z roku 2017, pohled z cesty

Zdroj: pan Josef (r. 1963)

Zdroj: autorka

Obr. 12 Pohled na školu v Miloňově z roku 1950 a z roku 2017, pohled z cesty

Zdroj: (SokA Vsetín, 1891 – 1940).

Zdroj: autorka

Obr. 13 Výstavba školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP 4. září 2007

Obr. 14 Výstavba školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP 29. října 2007

Obr. 15 Výstavba školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP 31. října 2007

Zdroj: Archiv Valašského muzea v přírodě

Obr. 16 Současný pohled na školu z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP

Obr. 17 Interiér školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP

Obr. 18 Interiér školy z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP

Zdroj: Archiv Valašského muzea v přírodě

Obr. 19 Interiér kabinetu učitele ve Škole z Velkých Karlovic – Miloňova ve VMP

Obr. 20 Program ve VMP „Přivítání školního roku“, září 2016

Obr. 21 Program ve VMP „Přivítání školního roku“, září 2016

Zdroj: Archiv Valašského muzea v přírodě

Obr. 22 Program ve VMP „Přivítání školního roku“, září 2016

Obr. 23 Program ve VMP „Přivítání školního roku“, návštěva mlýna, září 2016

Obr. 24 Program ve VMP „Obecná škola“, červen 2015

Zdroj: Archiv Valašského muzea v přírodě

Obr. 25 Program ve VMP „Obecná škola“, červen 2015

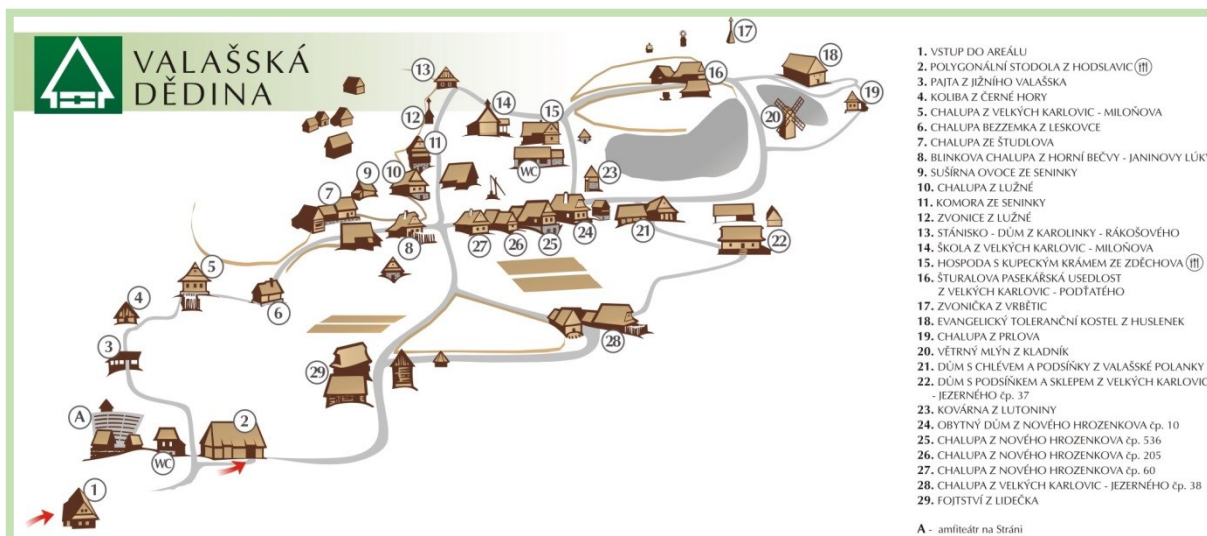

Obr. 26 Program ve VMP „Jak Valaši chovali včely“, červen 2014

Zdroj: Archiv Valašského muzea v přírodě

Obr. 27 Mapa areálu Valašské dědiny ve VMP, Škola z Velkých Karlovic – Miloňova č. 14

Obr. 28 Mapa Valašského muzea v přírodě s jednotlivými areály

Zdroj: Archiv Valašského muzea v přírodě